

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Zagreb, 20. siječnja 2016.

METODIČKI PRISTUP ROMANU IVANA ARALICE "KONJANIK"

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentor:

Dr. sc. Dean Slavić

Student:

Monika Šušnjarec

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. MOTIVACIJA.....	5
2.1. Motivacija razgovorom	6
2.1.1. Karakteristike konjanika i begovice prije upoznavanja s djelom	6
2.1.2. Razgovor na temelju vizualnoga predloška – slika konjanika i begovice	7
2.1.3. Aktualna borba pojedinca za vlastitu slobodu i snove (iz medija)	7
2.2. Prikaz stanja u 18. stoljeću u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini.....	8
2.3. Isječak iz filma Konjanik (2003.).....	10
3. LOKALIZACIJA.....	11
3.1. Smještanje djela u opus Ivana Aralice - Araličini povijesni romani	11
3.2. Životopis Ivana Aralice	13
3.3. Smještanje ulomka u roman <i>Konjanik</i>	14
4. INTERPRETACIJA.....	16
4.1. Međupredmetna korelacija	17
4.1.1. Korelacija s Povijesti 3. razreda srednje škole	17
4.1.1.1. Povijesna i politička situacija u 18. stoljeću u Dalmaciji	18
4.1.1.2. Povijesna i politička situacija u 18. stoljeću u Bosni i Hercegovini	19
4.1.1.3. Utjecaj povijesno-političke situacije na likove.....	20
4.1.2. Korelacija s Vjeronaukom	20
4.1.2.1. Temelji islama	21
4.1.2.2. Prelazak s islama na kršćanstvo.....	23
4.2. Likovi	24
4.2.1. Psihološka karakterizacija likova	25
4.2.2. Sociološka karakterizacija likova	28
4.2.3. Etička karakterizacija likova	29
4.2.4. Petrov i Lejlin razvoj	30
4.2.5. Petrova i Lejlina motivacija	31
4.3. Sukobi u romanu	31

4.3.1. Petrov i Lejlin sukob s okolinom.....	31
4.3.2. Sukob Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva	32
5. PRISTUPI ROMANU.....	32
5.1. Roman kao književna vrsta.....	33
5.2. Pristup romanu kao lektinom djelu	34
5.3. Pristup romanu u sklopu izborne nastave	35
5.4. Interpretacija ulomka romana	36
6. ZAKLJUČAK.....	37
7. SAŽETAK.....	37
8. POPIS LITERATURE	39
9. PRILOZI.....	41
9.1. Prilog 1	41
9.2. Prilog 2	42

1. UVOD

U ovom tekstu bit će prikazan metodički pristup romanu Ivana Aralice *Konjanik*. Ponudit će se prijedlozi za svaku etapu nastavnoga sata – motivaciju, lokalizaciju i interpretaciju, uz prijedlog kako pristupiti romanu kao lektirnom djelu ili tekstu kojemu možemo posvetiti samo jedan nastavni sat.

Održala sam nastavni sat u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu pristupivši romanu pomoću ulomka, odnosno fragmentarnom koncepcijom. Kako je to izgledalo u praksi prikazano je u poglavlju „Interpretacija ulomka romana“.

2. MOTIVACIJA

Suvremena metodička literatura¹ preporučuje uvođenje motivacije kao prvoga dijela nastavnoga sata. Motivacija služi da bi se učenici pripremili za izravnu interpretaciju određenoga teksta, kako bi se intelektualno i emotivno uveli u raspoloženje potrebno za recepciju teme koja se tumači. Ovisno o tome što se interpretira, potrebno je izabrati prikladnu motivaciju s kojom je moguće povezati sljedeći segment nastavnoga sata. Pritom je važno da učenici ne osjete segmentiranje, već da dobiju osjećaj cjeline. Metodička literatura motivaciju je podijelila na sljedeće vrste²:

1. osobna iskustva učenika
2. glazbene, likovne i filmske motivacije
3. filozofski, povijesni i religijski sadržaji
4. općekulturni sadržaji
5. književnoteorijske i književnopovijesne motivacije
6. motivacije knjigama na koje se oslanja tumačeno djelo
7. stilistička i jezična motivacija.

U ovom tekstu bit će ponuđeno nekoliko mogućnosti motivacije za roman Ivana Aralice *Konjanik*. Od navedenih vrsta koristit će se motivacija općekulturnim sadržajem, likovna motivacija, filmska motivacija i motivacija povijesnim sadržajem. Spomenute vrste moguće je ostvariti raznim metodama, a u slučaju ovoga teksta bit će to razgovor, izlaganje nastavnika, promatranje slika, zaključivanje i gledanje isječka filma.³

¹ (usp. Slavić, 2011); (Rosandić 2005)

² podjela vrsta motivacija preuzeta je iz Peljara za tumače prof. Deana Slavića (usp. Slavić 2011: 48)

³ (usp. Slavić 2011: 60)

2.1. Motivacija razgovorom

Već je spomenuto da se motivacija može ostvariti na različite načine i da je jedna od metoda koja će se koristiti u ovom tekstu razgovor. Budući da razgovor držim najučinkovitijom metodom za motiviranje učenika srednje škole (četverogodišnjih strukovnih srednjih škola i gimnazija) za recepciju djela kojim se ovaj tekst bavi, zamisli povezane s tom metodom prikazat ću na početku.

2.1.1. Karakteristike konjanika i begovice prije upoznavanja s djelom

Prva mogućnost motivacije koja će biti spomenuta iskorištena je na nastavnom satu održanom u gimnaziji u svrhu istraživanja za ovaj tekst. S obzirom na to da sam dobila priliku održati samo jedan nastavni sat posvećen *Konjaniku*, te da učenici nisu čitali cjeloviti tekst romana, iskorištena je ova vrsta motivacije.

Učenike na početku sata valja upoznati s osnovnim podacima: glavni likovi su konjanik (kršćanin) i kći muslimanskoga bega, a radnja se odvija na granici dalmatinskoga zaleđa i Bosne u prvoj polovini 18. stoljeća. Učenicima se postavlja pitanje što misle koje karakterne osobine obilježavaju likove romana i kako zamišljaju njihov fizički izgled. Učenici na temelju svojih prijašnjih mišljenja i stavova daju odgovore na postavljeno pitanje, a poslije se tijekom interpretacije romana njihovi odgovori uspoređuju s mišljenjem koje steknu o likovima.

Učenici su na pitanje koje karakterne osobine odlikuju konjanika odgovorili: hrabrost, neustrašivost, upornost, okrutnost, hladnoća, bezosjećajnost, tvrdoglavost, a njegov fizički izgled zamislili su na sljedeći način: visok, jak, mišićav, crne kose, bradat, surova izgleda. Na drugi dio pitanja, koji se odnosi na begovu kćer, odgovorili su da je razmažena, neodlučna, prevrtljiva, plaha, krhka, a što se njenoga fizičkoga izgleda tiče učenici misle da je vitka, lijepa, duge kose i graciozna.⁴

Na temelju dobivenih odgovora moguće je u daljnjoj interpretaciji romana učenike upozoriti na njihove netočne zaključke o likovima i ujedno im osvijestiti da su u našim prosudbama vidljive određene predrasude koje usvojimo iz okoline. Konkretno se misli na sklonost generaliziranju kada saznamo neke informacije o ljudima: vjera, nacionalnost, zanimanje ili neko drugo obilježje. Na usvajanje predrasuda utječe sve što okružuje mlade ljude tijekom njihova odrastanja: njihovi roditelji, prijatelji i mediji.

⁴ Navedeni odgovori dobiveni su na satu održanom u Klasičnoj gimnaziji, a moguće ih je pročitati u priloženoj pripremi za nastavni sat.

2.1.2. Razgovor na temelju vizualnoga predložka – slika konjanika i begovice⁵

Slično prethodnom prijedlogu, moguće je ostvariti motivaciju slikom konjanika i begovice. Tako učenici neće morati sami vizualizirati izgled konjanika i begovice, već će pred sobom imati sliku koja prikazuje glavne likove romana. Učenicima se postavlja pitanje kao u prethodnoj motivaciji, točnije pita ih se što mogu zaključiti na temelju slike koja je pred njima, kakav je konjanik, a kakva begovica; što misle koje osobine posjeduje pojedini lik. Naravno, komponenta fizičkoga izgleda u ovom slučaju nameće se slikom koju učenici gledaju. Znači da ne moraju zamišljati izgled likova, ali im se može postaviti pitanje podudara li se prikaz likova na slici s njihovom predodžbom. Poslije se učenički odgovori uspoređuju s njihovim mišljenjima stečenima pri interpretaciji romana. Uočimo li razlike između tih dvaju mišljenja, raspraviti ćemo o tome što je utjecalo na to da se njihove predodžbe o likovima s početka sata i tijekom interpretacije razlikuju. Ponovno se dolazi do zaključka kako na predodžbu o pojavama u životu, na mišljenje o drugim ljudima ili na naša vjerovanja, utječu predrasude stečene tijekom života.

2.1.3. Aktualna borba pojedinca za vlastitu slobodu i snove (iz medija)

Motivaciju je moguće ostvariti i člankom iz novina ili internet portala, koji se tiče radnje romana, odnosno poruke koju želimo prenijeti interpretacijom romana. Na portalu provjereno.dnevnik.hr moguće je pronaći članak o odlasku mladih iz Hrvatske u potrazi za boljim životom. Članak prikazuje sudbinu nekolicine mladih Hrvata, ali u svrhu ove motivacije uzeta je samo jedna životna pripovijest, sudbina mladoga Kristijana koji odlazi u Irsku jer u Hrvatskoj ne može pronaći posao i osigurati budućnost svojoj obitelji.

Nakon što se učenicima pročita članak, naglasak se stavi na određene dijelove:

„Kristijan je električar. Ima 25 godina. Ima i posao, ali dosta mu je kaže životarenja. Odlučio je sam stvoriti priliku, jer kaže - od čekanje nema ništa. Spakirao je kovčege i otišao u Irsku. Tražiti posao. 'Da je bolja prilika ovdje naravno da bih ostao. Ja volim Zagreb, volim Hrvatsku, ali ja znam da ja tu nemam budućnosti', kaže Kristijan. “⁶ „Ovo je njegova priča. Gastarbajterska priča koja je tek započela. Kako će se nastaviti? Nadajmo se

⁵ Vidi „Prilog 1“

⁶ <http://provjereno.dnevnik.hr/clanak/dir/ljive-sudbine-malidih-hrvata-koji-odlaze-izvan-hrvatske---388738.html>
(pregled: 23.6.2015.)

*dobro. Koliko je god teško gledati da naši prijatelji, djeca, unuci, susjedi odlaze i to u velikom broju svako ima pravo na sreću. Na uspjeh. Na priliku.*⁷

Članak nameće pitanja o tome ima li Kristijan pravo ostvariti vlastiti san, ima li pravo na život kakav želi, što čini da to ostvari i je li siguran da će uspjeti. Razgovorom o ovim problemima učenici se uvode u raspoloženje potrebno za interpretaciju *Konjanika* u kojem glavni lik pokušava ostvariti svoj životni san i čini sve što može da uspije. Učenici trebaju uočiti kolika je žrtva katkad potrebna da bismo ostvarili svoje snove i omogućili vlastitu slobodu, ali i što sve slobodu i ostvarivanje snova može onemogućiti.

2.2. Prikaz stanja u 18. stoljeću u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini

S obzirom na to da se radnja romana odvija u 18. stoljeću na granici između Osmanskoga Carstva, turskog i muslimanskoga imperija te Mletačke Republike, koja je kršćanska zemlja, učenike valja uputiti u vrijeme i prostor romana. Upoznavanje učenika s povijesno-političkim okolnostima toga vremena i prostora moglo bi poslužiti kao dobra motivacija.

Petar Revač rođen je i odrastao s dalmatinske strane granice u 18. stoljeću (godina nije točno određena, ali može se zaključiti da je riječ o prvoj polovici 18. stoljeća na temelju nekih činjenica iz teksta). Prostor i vrijeme u kojemu on živi prožeti su stalnim ratovanjima, ili prijetnjama novih ratova, između Mletačke Republike, Osmanskoga Carstva i Habsburške Monarhije što iznimno otežava život na tim prostorima. Riječ je o vremenu kada je Dalmacija (točnije prostor na kojem se odvija radnja romana) bila pod vlašću Mletačke Republike koja je Dalmaciju držala „samo izvorom sirovina i tržištem za svoju robu.“⁸ „Venecija je onemogućavala njezin unutarnji razvoj pa je materijalni položaj većine domaćeg stanovništva bio težak.“⁹ Osim spomenutoga teškoga materijalnoga stanja koje je vladalo „između 1729. i 1732. dalmatinsko priobalje, osobito Pelješac i Split, pogodila je epidemija kuge koja je stigla iz Bosne.“¹⁰ Upoznamo li učenike s ovim činjenicama, iznesenima u obliku usmenoga izlaganja ili slikokaza¹¹, uvest ćemo ih u svijet Petra Revača, koji je bio zaista surov za odrastanje djeteta

⁷ <http://provjereno.dnevnik.hr/clanak/dirljive-sudbine-maldih-hrvata-koji-odlaze-izvan-hrvatske---388738.html>
(pregled: 23.6.2015.)

⁸ (Holjevac, Kolar-Dimitrijević 2004: 55)

⁹ (*op. cit.*:55)

¹⁰ (*op. cit.*:55)

¹¹ kolokvijalno znano kao PowerPoint prezentacija, a spomenuti naziv je preuzet od prof. Slavića iz njegove knjige *Peljar za tumače*

bez roditelja. Time im ujedno možemo ponuditi objašnjenja za neke Petrove postupke u romanu. Tako se može protumačiti uzrok smrti Petrova oca koji se pred Božić odluči ukrasti ovcu nečvenskom knezu da bi njegova obitelj mogla objedovati meso. Krađa ga u konačnici košta života i određuje sudbinu njegove djece koja ostaju bez roditelja. Nadalje, Petrov je lik u djetinjstvu snažno obilježen siromaštvom i to znatno utječe na izgradnju njegova karaktera.¹²

S druge strane, Lejla je rođena i odrasla s bosanske strane granice, kao kći imućnoga bosanskoga bega. U to doba Bosna je pod vlašću Osmanskoga Carstva i situacija za pučanstvo nije ništa bolja nego u Mletačkoj Dalmaciji. Niži slojevi društva plaćaju velike namete plemstvu i zbog toga u nekoliko navrata dolazi do buna i sukoba. Zbog velikoga utjecaja Osmanskoga Carstva i boljeg položaja onih koji mu se podrede, veći dio plemstva, a i pučanstva, prelazi na islam. Isto se događa i s Lejlinom obitelji. Pripadnost islamu utječe na način života, uređenje obiteljskih odnosa i odgoj kćeri od kojih se očekuje poniznost i pokornost.

Učenici ovim izlaganjem stvaraju predodžbu u kakvim je uvjetima Lejla odrastala, otkrivaju da ona, za razliku od Petra, pripada višem staležu u kojemu vladaju drugačija, povlaštena pravila. Spomenuta epidemija kuge također je povezana kako s Petrom, tako i s Lejlom jer pomoću tog podatka učenici mogu razumjeti zašto Lejlu kada dolazi u Zadar prvo smještaju u lazaret na raskuživanje. Govoreći o bosanskoj strani područja na kojem se odvija radnja romana, dobro je spomenuti Hećim Oglu Ali-pašu koji je stvarna osoba iz bosanske povijesti. Za njega se u literaturi spominje da je predvodio bosanske muslimane u ratu s Habsburškom Monarhijom godine 1737. i odnio pobjedu.¹³ Paša u romanu progovara o teškoj situaciji za Osmansko Carstvo zbog neprestanih pobuna pučanstva. On se tako upliće u Lejlinu pripovijest te s namjerom da umiri bosansko stanovništvo daje uhititi otmičara muslimanske kćeri za primjer drugima.

Ranije je spomenuto da se radnja romana odvija u 18. stoljeću, ali da se ne zna točna godina. Uzmemo li u obzir upravo spomenute podatke (epidemija kuge između 1729. i godine 1732. i bitku Hećim Oglu Ali-paše iz godine 1737.), radnju romana možemo smjestiti upravo između tih dvaju događaja. Točno određenje vremena radnje nije presudno za interpretaciju, ali može poslužiti kao zanimljiv istraživački zadatak za učenike.

¹² više u poglavlju „Psihološka karakterizacija likova“

¹³ (usp. Holjevac, Kolar-Dimitrijević 2004: 59)

2.3. Isječak iz filma *Konjanik* (2003.)

Godine 2003. Branko Ivanda snimio je prema romanu Ivana Aralice *Konjanik* istoimeni film. Upravo taj film može poslužiti kao izvrsna motivacija za interpretaciju Araličina romana. Pri ovoj vrsti motivacije koristimo se raznim nastavnim metodama: usmjerenim razgovorom, metodom izlaganja i metodom zaključivanja. Cijeli film Branka Ivande dostupan je na YouTubeu¹⁴ tako da na satu možemo jednostavno pokrenuti film s mreže i prikazati učenicima isječak koji smo odabrali za motivaciju. Važno je odabrati dio filma koji će učenicima najbolje dočarati ozračje u kojemu se odvija radnja romana i upravo je to najsnažniji učinak koji ćemo postići ovom vrstom motivacije. Najbolji dio filma za to je trenutak prije Petrove potjere za dizdarem Mujagom i sama potjera, te Petrov dolazak begu Kopčiću. U tim isječcima učenici mogu vidjeti kaotičnost konjaničkoga poziva, siromaštvo i razbojništvo koje dominira prostorom dalmatinske strane granice. Osim toga mogu vidjeti Kopčićevo imanje s bosanske strane granice gdje, iako vladaju slični uvjeti života, Lejla živi relativno dobro.

Učenike nakon gledanja isječaka možemo upitati što misle o Petru Revaču, kakav je on kao konjanik, što misle o okruženju u kojemu je odrastao. Također ih možemo pitati po čemu se Lejla razlikuje od Petra s obzirom na uvjete u kojima živi. Možemo povesti razgovor o razlikama između Petra i Lejle vidljivima iz tih dvaju isječaka iz filma, ali i o općoj povijesno-političkoj situaciji u kojoj se oboje nalaze.

Na kraju možemo učenike upitati što misle što će se dogoditi s likovima u nastavku filma i te odgovore usporediti sa zaključcima donesenima pri interpretaciji romana. Trebamo naglasiti da postoje određene razlike između romana i filma s obzirom da je Ivanda naglasak stavio na ljubavnu pripovijest između Petra i Lejle, dok se to u romanu ne ističe.¹⁵ O tome piše Miljenko Buljac u *Hrvatskom filmskom ljetopisu* gdje kao glavne razlike između filma i romana ističe zanemarivanje piščevih fabulativnih rješenja i prikaz Andrije Scarsija. U filmu, Scarsi je Dubrovčanin, a ne Mlečanin, čime je „Ivanda prikrio piščev tvrdi stav prema venecijanstvu i pretočio ga u nesnošljivost prema mudroj dubrovačkoj diplomaciji.“¹⁶ Buljac zanemaruje razlike i kaže sljedeće: „Filmska inačica romana *Konjanik* nastala godine 2003. redateljskim zahvatima Branka Ivande bit će nedvojbeno poticajnom novim čitanjima romana i novim raspravama, čemu je ovaj tekst prilog. Unatoč otklonu od literarnog predloška i neznatnim promjenama njegove semiotike i semantike, Branko Ivanda je filmom svjedočio o dramatičnim

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=940QH27g1Bw> (pregled: 23.6.2015.)

¹⁵ U poglavlju „Interpretacija“ će više biti riječi o odlikama samog romana.

¹⁶ (Buljac 2010: 75)

povijesnim zbivanjima na granici dvaju svjetova, kao i o Araličnim tekstovima kao zahvalnoj građi za moguće filmske adaptacije.“¹⁷

3. LOKALIZACIJA

Lokalizacija služi kako bismo učenike nakon motivacije upoznali s okolnostima u kojima je djelo nastalo, autorom djela, književnopovijesnim i/ili književnoteorijskim okvirom kojemu djelo pripada, ukoliko, s podacima potrebnima za daljnju interpretaciju.

U metodičkoj literaturi¹⁸ navodi se kako lokalizacija ne bi smjela ugroziti raspoloženje postignuto motivacijom, te da bi se trebala povezati s njom i omogućiti daljnju interpretaciju djela.

Nakon ponuđenih različitih ostvarenja motivacije, za metodičko bavljenje *Konjanikom* u ovom poglavlju bit će predloženi mogući oblici lokalizacije. One će ovisiti o tome bavimo li se na satu cijelim romanom ili ulomkom iz romana, ali i o načinu pristupa djelu - obrađujemo li ga u sklopu nastave interpretacije ili sata lektire.¹⁹

3.1. Smještanje djela u opus Ivana Aralice - Araličini povijesni romani

Primjer lokalizacije koja će u ovom podnaslovu biti predložena pogodan je za oblik nastave u kojoj možemo više vremena posvetiti književnom djelu kojim se bavimo. Možemo ju izvesti tako da izložimo učenicima ono što smo sami pronašli o autorovu opusu i izdvojili kao najbitnije za bavljenje romanom ili možemo zadati učenicima zadatke da sami pripreme nešto o Araličinu opusu. Odlučimo li se za učenički individualni rad, potrebno je uputiti ih na što moraju usmjeriti pozornost u svojem istraživanju. To je prije svega proučavanje Araličinih povijesnih romana kojima pripada i tekst kojim će se baviti na satu. Istraživanje možemo organizirati tako da izaberemo nekoliko učenika koji će sudjelovati u zadatku, te da svaki od njih ukoliko istraži po jedan od Araličinih povijesnih romana, da pronađe kratak sažetak romana i možda informacije kako je taj roman prihvaćen među književnim kritičarima. Na taj način učenici će aktivno sudjelovati u nastavnom satu, a uz to će i više saznati o opusu Ivana Aralice. Učenicima je potrebno prethodno dati upute što trebaju učiniti, a na satu interpretacije mogu svoje istraživanje izložiti usmeno ili uz pomoć slikokaza kako bi razred informirali o onome čime su se bavili.

¹⁷ (Buljac 2010: 77)

¹⁸ (usp. Slavić 2011)

¹⁹ Spomenuti oblici pristupa ovom književnom djelu detaljnije su prikazani u poglavlju „Pristupi romanu“

Iako smo se ovdje usmjerili samo na povijesne romane, zbog ranije spomenute pripadnosti *Konjanika* toj vrsti, ali i zbog toga što se Ivan Aralica afirmirao u književnosti upravo svojim povijesnim romanima, možda bi bilo dobro da jedan, ili više učenika, prouči ostatak Araličina opusa, zbog usporedbe s ovom fazom njegova stvaralaštva.

Zanimljivo je istražiti i koliko i kako je *Konjanik* zastupljen u literaturi kada se spominje Aralica i njegov opus. Tako Ivo Frangeš u *Povijesti hrvatske književnosti* spominje Ivana Aralicu u kontekstu nastavljača modernizirane Šimunovićeve „laćmanske“ tematike. To se odnosi na prvu fazu njegova stvaralaštva koja se bavi zavičajnim temama. Frangeš nadalje piše o Araličinim povijesnim romanima „koji su uzбудili i publiku i kritiku“²⁰ i ističe kako hrvatskoj književnosti nudi ono što do tada nije imala: „povijesni roman s turskom, islamskom, i našom, domaćom tematikom.“²¹ Frangeš se usmjerava na povijesne romane koji su među kritikom stekli više pozornosti – *Psi u trgovištu* i *Duše robova*, a Araličin prvi povijesni roman, *Konjanik*, u svom djelu ne spominje. Slično piše i Dubravko Jelčić u poglavlju *Druga moderna*²². On doduše spominje *Konjanika*, ali ga uvrštava u među djela koja se tiču suvremenih tema zavičaja (*Svemu ima svoje vrijeme*, *Filip*, *Ima netko siv i zelen*). Nameće se pitanje zašto Jelčić *Konjanika* nije uvrstio među povijesne romane? Zašto Jelčić drži da je tema *Konjanika* suvremena tema iz vremena kada je Aralica pisao taj roman, kad se radnja romana odvija u 18. stoljeću? Razlog takvom određenju vjerojatno je činjenica da *Konjanik* nije osvojio pozornost tadašnje književne kritike.

Tradiciju neobraćanja pozornosti na *Konjanika* prekida Krešimir Nemeć u *Povijesti hrvatskog romana od 1945. do 2000. godine*. Nemeć ga spominje kao „skroman nagovještaj budućih uspješnica“²³ u opusu Ivana Aralice. Sudbinu Petra Revaća i Lejlin bijeg od kuće naziva „efektnim fikcionalnim dosjetkama.“²⁴ Iako ni Nemeć *Konjaniku* ne posvećuje znatniju pozornost, on ipak potvrđuje posebnost ovog djela: „Ova poetska proza s botičevskom tematikom o ljubavi koja premošćuje vjerske razlike uistinu je drugačija od svega što je napisao Aralica.“²⁵ Ipak, teško je složiti se s tvrdnjom da je Petrova i Lejlina ljubav premostila vjerske razlike s obzirom na tragične završetke njihovih života.

²⁰ (Frangeš 1987: 411)

²¹ (*op. cit.*: 411)

²² Jelčić, Dubravko (2004) *Povijest hrvatske književnosti. Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*. Zagreb: Naklada Pavičić.

²³ (Nemeć 2003: 271)

²⁴ (*op. cit.*: 271)

²⁵ (*op. cit.*: 271)

Slobodan Prosperov Novak u *Povijesti hrvatske književnosti Konjanika* prepoznaje kao „začetak kasnije piščeve morlačke trilogije.“²⁶ i time mu daje zasluženno mjesto u Araličinu opusu. „Od knjiga što ih je napisao u svojoj prvoj fazi za piščev razvitak i njegov interes za povijesni roman ključan je roman *Konjanik* u kojemu su suprotstavljeni, doduše samo na sadržajnoj razini, svi tematski elementi kasnije piščeve morlačke trilogije.“²⁷

O *Konjaniku* su još pisali i Nada Šeparović-Lušić i Ivan Matičević. Šeparović-Lušić uočava spomenutu podcijenjenost *Konjanika*. „Oči, žed i ljubav – tri motiva bez kojih nije moguće govoriti o Petru Revaču.“²⁸ Na taj način Nada Šeparović-Lušić progovara o glavnom liku *Konjanika*. Ona pristupa romanu na drugačiji način, ne stavlja ga samo u odnos s ostatkom Araličina opusa, nego se zasebno njime bavi. Pristupa mu preko lika Petra Revača i triju motiva što ga obilježavaju. Zaista, promotri li se cijeli roman, upravo motiv očiju, odnosno pogleda, stalne žeđi i ljubavi obilježavaju Petrov lik i cijeli roman.

Roman nešto detaljnije prikazuje i Ivan Matičević u tekstu *Tragovi svijeta, otisci povijesti* koji je zapravo pogovor *Konjaniku*. Matičević piše kako Aralica tekst stvara tako da ga čitatelj razumije. Citira Aralicu koji kaže kako piše da bi čitatelju prenio ono što on zna o povijesnim prilikama na ovim prostorima, a što smatra korisnim da čitatelji znaju.²⁹ Time Matičević *Konjaniku*, osim estetske, pridaje i didaktičku važnost, što nitko do tada nije učinio.

3.2. Životopis Ivana Aralice

Ivan Aralica rođen je 10. rujna 1930. u Promini. Završio je učiteljsku školu u Kninu, a u Zadru na Filozofskom fakultetu diplomirao je južnoslavenske jezike i književnost. Godinama je bio profesor na zadarskoj gimnaziji, a neko vrijeme i ravnatelj škole. Od godine 1991. stalno živi u Zagrebu.

Često putuje, kao i većina njegovih literarnih junaka, s tom razlikom što on putuje zato što hoće, a oni zato što moraju. Osobito ga privlači krševiti prostor na nekadašnjoj tursko-hrvatsko-mletačko-francusko-austrijskoj granici u dalmatinskom zaleđu, najčešće mjesto zbivanja njegovih književnih djela.

Literarne tekstove, pripovijetke, počeo je objavljivati još za učiteljskih dana, sredinom pedesetih godina, u prosvjetnim glasilima.

²⁶ (Novak 2004: 215)

²⁷ (*op. cit.*: 215)

²⁸ (Šeparović-Lušić 1989: 227)

²⁹ (Usp. Matičević 2011:157)

Intenzivnije se Aralica u književnoj periodici javlja od godine 1960., a prvu knjigu, zbirku pripovijetki *Svemu ima vrijeme*, objavio je 1967. Pročuo se i proslavio povijesnim romanom *Psi u trgovištu* (1979.), koji je, kao i svi njegovi romani napisani poslije, objavljen u biblioteci "HIT" zagrebačkog "Znanja". Aralica je autor još petnaestak romana i knjiga pripovijesti (romani: *Filip*, 1970.; *Konjanik* 1971.; *Put bez sna*, 1982.; *Duše robova*, 1984.; *Graditelji svratišta*, 1986.; *Okvir za mržnju*, 1987.; *Tajna sarmatskog orla*, 1989.; *Majka Marija*, 1992.; *Četverored* 1997.; *Ambra*, 2000.; *Fukara*, 2002.; *Svetnika*, 2003.; *Puž*, 2004.; *Sunce*, 2006.; *Runolist*, 2008.; *Život nastanjem sjenama*, 2009.; pripovijesti: *Svemu ima svoje vrijeme*, 1967.; *Opsjene paklenih crteža*, 1977.; *Propast Magnuma*, 1988.) i nekoliko knjiga političkih ogleda, *Zadah ocvalog imperija*, 1991.; *Sokak triju ruža*, 1992.; *Pir ivanjskih krijesnica*, 1992.; *Spletanje i raspletanje čvorova*, 1993.; *Što sam rekao o Bosni*, 1995.

3.3. Smještanje ulomka u roman *Konjanik*

U prethodnim poglavljima ponuđene su lokalizacije za bavljenje *Konjanikom* u sklopu nastave književnosti, sata lektire ili u sklopu dodatne nastave hrvatskoga jezika i književnosti. Predložene lokalizacije zahtijevaju više vremena koje trebamo odvojiti kako bismo učenike uputili u sve navedene činjenice i možda i njih uključili u istraživanje opusa Ivana Aralice.

Ukoliko *Konjanika* interpretiramo u sklopu jednog ili dvaju sati nastave književnosti, veća je vjerojatnost da ćemo se odlučiti na fragmentarni pristup romanu. Za takav pristup potrebno je odabrati najupečatljiviji ulomak iz romana, tj. ulomak na temelju kojeg možemo izvesti željene zaključke o romanu. Odabrala sam ulomak koji se odnosi na dio u kojemu o Petru Revaču govori njegov brat Nikodem komentirajući Petrovo odustajanje od života:

„*Petar je vaš život imao u šakama, mogao vas je ubiti i pobjeći, ali se njemu više nije živjelo. A zašto je izgubio volju da živi? Gospodine moj, na to je teško odgovoriti s nekoliko riječi. Trebalo bi prepričati sav njegov život da se vidi kako smo svi pomogli da on u jednom kobnom času zaključa da u njemu nema čovjeka za čovječji život, već da je njemu čovjek smrti. A strašnije spoznaje od te nema. Kad je htio poštediti mladog dizdara, rekli su mu da je izdajica; kad ga je ubio, rekli su mu da je sada mir, i da mora na ražanj. Zar se može ići dalje? To je samo jedan, ali bilo je još očitovanja da on ne može živjeti. Kad su mu svi postali jasni, rekao je: 'Otići ću.' A tko zna, možda je u mukama tražio veličinu čovjeka? (...)*“³⁰

„*Ne čudite se gospodine! Revač je Petru samo nadimak. Mnogi su mislili da mu je to prezime. A kako ga je dobio? Ah! Majka ga je rodila daleko od kuće, na njivi, dok je brala*

³⁰ (Aralica 1990:148-149)

kukuruz. Zamotala ga je u travešu i ponijela u selo. Dijete je plakalo, a ljudi su izlazili da ga vide. Od dragosti su govorili: 'Što reveš mali!' Kad je odrastao, govorili su: 'Je li to onaj što je revao kroz selo?' Bio je taj. I nazvali su ga Revač. Eto, moj gospodine, ljudi za njegov plač nisu imali razumijevanja otkako je proplakao dok nije izgubio glas.',³¹

Budući da ovaj tip sata podrazumijeva da učenici nisu pročitali djelo i nisu upoznati sa sadržajem romana, za daljnju recepciju potrebno ih je upoznati s radnjom prije i poslije odabranoga ulomka. Tome može poslužiti sljedeći tekst, koji ukratko sažima radnju i sve bitne momente romana što će biti potrebni za interpretaciju:

Radnja romana smještena je na granici Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva, odnosno Dalmacije i Bosne u 18. stoljeću. Glavni lik, Petar Revač, kao dijete ostaje bez roditelja u podmetnutom požaru i mora se skrbiti za sebe i svog mlađeg brata Ivana. Petar ne želi postati prosjak, već odlazi u službu nečvenskom knezu i postaje njegov konjanik (plaćenik), a brata ostavlja u pravoslavnom samostanu gdje Ivan postaje svećenik Nikodem. Petar je izvrstan u svom poslu, u svojoj službi nečvenskom knezu koji mu je zapravo ubio roditelje (oca je dao obezglaviti zbog krađe ovce jer je htio obitelji priuštiti meso na Božić, a majku je zapalio u obiteljskoj kući). Tijekom borbe s turskim konjanicima Petar ne obavlja svoj posao kako se od njega očekuje, ostavlja na životu dizdara Mujagu, te mora pobjeći od nečvenskoga kneza zbog sumnje na izdaju. Petar prelazi na tursku stranu, odriče se kršćanske vjere i prelazi na islam. Dizdar ga šalje u službu Džafer-begu Kopčiću gdje Petar upoznaje njegovu kćer Lejlu i zaljubljuje se u nju. Budući da Petar nije turski plemić, ne može se nadati da će mu beg dopustiti vezu sa svojom kćeri, a i Mujaga se pokazao kao Lejlin udvarač. Ipak, Petar nailazi na Lejlin interes i, nakon ubojstva dizdara Mujage, njih dvoje bježe s dvora njezina oca u dalmatinsko zaleđe.

Petar i Lejla kratko uživaju u zajedničkom vremenu provedenom u skromnoj kućici pastira Martina, ali Petar ubrzo postaje svjestan da njih dvoje nikada neće biti mirni dok je Lejla muslimanka, tj. odbjegli begova kći. Stoga Petar donosi odluku da Lejla pođe u Zadar i zatraži od mletačkih namjesnika da se preobrati na kršćanstvo što Lejla, neopterećena životnim problemima, i čini. Petar u međuvremenu mašta o kućici, komadu zemlje koji će obrađivati i sretnom obiteljskom životu s Lejlom, ali za to mu treba oprost nečvenskoga kneza kako bi mogao mirno živjeti na dalmatinskoj strani granice. Pokušava dobiti knežev oprost uz pomoć svog brata Nikodema, ali knez se previše boji da će ga Petar ponovno izdati tako da ga pokušava

³¹ (Aralica 1990:151)

na prevaru uhvatiti. Petar shvaća koje su kneževe namjere te ga ubija i predaje se njegovim ljudima, odustajući od svoje borbe za sretnu budućnosti s Lejlom.

Lejla u Zadru postaje politička marioneta. Dvije zemlje (Mletačka Republika i Osmansko Carstvo) pokušavaju preko nje dokazati svoju nadmoć. Do nje, s jedne strane, pokušavaju doprijeti roditelji kako bi ju nagovorili da odustane od prelaska na kršćanstvo, dok ju s druge strane pripremaju na novu vjeru. U međuvremenu, Petar je izručen bosanskom begu i ubijen je na okrutan način zbog otmice muslimanske kćeri, a njegov brat Nikodem pokušava doći do Petrova tijela da ga propisno pokopa.

U cijeli slučaj s Petrom i Lejlom upleten je i mletački diplomat Andrija Scarsi koji izručuje Petra begu ne znajući što će mu se dogoditi nakon toga. Zbog grižnje savjesti čini sve da Nikodemu preda Petrovo tijelo.

Lejlu u Zadru očekuje javno očitovanje ispred dvaju predstavnika različitih država i vjera o tome koja je „vjera ona prava“: za nju to znači da mora odlučiti prelazi li na kršćanstvo ili ostaje muslimanka. Neposredno prije očitovanja od Scarsija saznaje da je Petar pogubljen i odustaje od namjere da ostane u nepoznatoj zemlji kada ju za nju više ništa ne veže. Na očitovanju govori da je i dalje muslimanka, što znači da se vraća u očev dom, a nakon sramote koju je prouzročila svome ocu izgledno je da će ju kod kuće dočekati ista sudbina kao i Petra.³²

Osim navedenoga sažetka nije potrebno ulaziti u detaljnije lokaliziranje, iako je moguće spomenuti da je autor djela Ivan Aralica koji je počeo stvarati 50-ih godina 20. stoljeća i koji i danas aktivno sudjeluje na književnoj pozornici. Moguće je navesti podatke da je roman nastao godine 1971. kao prvi povijesni roman Ivana Aralice.

4. INTERPRETACIJA

Ovaj dio teksta bavit će se mogućim oblicima interpretacije romana *Konjanik*. Tekst romana otvara mogućnost međupredmetne korelacije i to s nastavnim predmetima Povijesti i Vjeronaukom.

Međupredmetna korelacija s Povijesti odnosi se na istraživanje stvarnoga povijesnoga vremena i mjesta u koje je smještena radnja romana, odnosno 18. stoljeća na granici Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva. Pri tome će se promatrati koji su politički i socijalni uvjeti vladali u to vrijeme i njihov utjecaj na odvijanje radnje romana, točnije na glavne likove romana – Petra i Lejlu.

³² Ovaj sažetak sastavila sam nastojeći što sažetije prikazati radnju romana, dotičući se svih bitnih momenata romana.

Sljedeća međupredmetna korelacija odnosi se na vjerski aspekt romana, tj. na odnos kršćanstva i islama. Bilo bi korisno učenike uputiti na osnove islama jer, s obzirom na to da su Hrvati deklarirani kao većinsko katoličko stanovništvo³³, učenici vjerojatno nisu imali previše doticaja s islamom. Time bi učenici stekli bolji uvid u Lejlinu stranu pripovijesti – uvidom u ozračje njezina odgoja, bolje bi razumjeli njezine postupke.

Uz spomenute međupredmetne korelacije romanu se može pristupiti i na razini likova tako što će se tumačiti njihova psihološka, sociološka i etička karakterizacija. Nakon karakterizacije moguće je prikazati razvoj Petra i Lejle od početka do kraja romana, a isto tako i ukazati na to što ih pokreće, što ih motivira da djeluju.

Naposljetku, usko povezano s prethodnim poglavljem u kojemu se interpretacija usmjerava na likove, bit će predložena interpretacija s naglaskom na sukobe u romanu. Spomenuti sukobi tiču se glavnih likova i njihova odnosa s okolinom koja uvelike utječe na njihove živote i sudbine.

4.1. Međupredmetna korelacija

Međupredmetna korelacija je podvrsta korelacijsko-integracijskoga metodičkoga sustava u nastavi. Ona podrazumijeva povezivanje sadržaja dvaju nastavnih predmeta (konkretno u ovom tekstu povezat će se Hrvatski jezik s Povijesti i Vjeronaukom). Često je moguće uspostaviti svezu između dvaju nastavnih predmeta, što je pogotovo lako kada se radi o gradivu književnosti. Time je moguće učenicima predočiti da nastavno gradivo iz područja književnosti nije izdvojeno iz konteksta, nego je povezano s drugim područjima života i ljudskoga djelovanja. Tako će učenici u ovom prijedlogu interpretacije *Konjanika* uočiti kako se neki segmenti romana (povijesno-politička situacija 18. stoljeća na području tadašnje Dalmacije i Bosne i Hercegovine, odnos kršćanstva i islama i pitanje slobode pojedinca) mogu bolje shvatiti posegne li se u gradivo iz drugih nastavnih predmeta.

4.1.1. Korelacija s Povijesti 3. razreda srednje škole

U ranijim poglavljima spomenuto je povijesno-političko okruženje u kojemu se odvija radnja romana. S povijesno-političkim prilikama toga vremena učenici se susreću u 3. razredu gimnazija u okviru nastavnog predmeta Povijest, stoga su za potrebe ovoga dijela teksta kao

³³ http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html (pregled: 27.8.2015.)

nastavni materijal poslužila dva udžbenika iz Povijesti za treći razred³⁴ i iz njih su većim dijelom preuzeti podatci korišteni u interpretaciji.

Za ovu vrstu interpretacije *Konjanika* potrebno je učenike uputiti na literaturu koju će potražiti i proučiti za nastavni sat. Nastavnik bi trebao sam pripremiti materijale povezane sa spomenutim razdobljem i teritorijem kako bi na satu mogao učenike ispravno usmjeriti na bitne činjenice koje će pomoći u interpretaciji.

Učenici u svojim udžbenicima iz Povijesti iščitavaju društveno-političko stanje koje je obilježilo 18. stoljeće. Najbitnije je da se usmjere na sve ono što utječe na život „običnih“ ljudi u tom vremenu – politika, gospodarstvo, uvjeti života, neprilike s kojima se ljudi tada susreću. Moguće je odabrati dvoje učenika koji će pripremiti kratko izlaganje. Jedan učenik usmjerio bi se na područje Dalmacije, a drugi na područje Bosne i Hercegovine. Nakon njihovih izlaganja uslijedila bi rasprava o tome kako je ono što su čuli, i ranije naučili o životu u 18. stoljeću na spomenutim prostorima, moglo utjecati na glavne likove romana i primjećuju li to u samom djelu.

4.1.1.1. Povijesna i politička situacija u 18. stoljeću u Dalmaciji

Teritorij današnje Republike Hrvatske u 18. stoljeću bio je većinom podijeljen između dviju zemalja – Habsburške Monarhije i Mletačke Republike. Za potrebe ove interpretacije naglasak je stavljen na područje vlasti Mletačke Republike koja je „nakon Karlovačkog mira stekla prostore podvelebitskog primorja oko Starigrada, od Obrovca do Knina, Vrlike, Sinja, Trilja, makarskog primorja, do Metkovića i Opuzena te do Boke kotorske.“³⁵ Područje koje se tiče ove interpretacije jest okolica Knina u kojoj se odvija radnja na „hrvatskoj strani“ granice. Tamo je Petar Revač rođen, služio nečvenskom knezu i bio kod Martina s Lejlom nakon bijega iz Kopčićeva dvora.

Iz spomenutih udžbenika moguće je iščitati podatak o ustroju vlasti Mletačke Republike na hrvatskom području: „Središte mletačke uprave bilo je u Zadru. Ondje je stolovao mletački namjesnik – providur. Mletačke vlasti u Dalmaciji oslanjale su se uglavnom na dalmatinski patricijat i njegovu elitnu kulturu koja je uglavnom slijedila dominantne trendove i razvojne smjerove.“³⁶ Spomenuti ustroj moguće je primijetiti u romanu u kojemu se spominje zadarski

³⁴ (Holjevac, Kolar-Dimitrijević 2004);

(Najbar-Agičić, Matković, Leček, Jakovina, Agičić 2000)

³⁵ (Holjevac, Kolar Dimitrijević, Petrić 2004: 37)

³⁶ (*op. cit.*: 54)

providur³⁷ Jakov Baldu. On uz pomoć svog diplomata Andrije Scarsija koristi Petra i Lejlu kako bi dokazao premoć države koju predstavlja.

Osim političkoga ustroja svakako valja istaknuti i socijalne i gospodarske uvjete u kojima su živjeli stanovnici pod mletačkom vlašću. Već je ranije spomenuto³⁸ kako je Mletačka Republika Dalmaciju vidjela kao izvor sirovina i tržište za svoju robu i samim time moguće je zaključiti kako u takvim uvjetima nije skrivila o dobrobit dalmatinskoga stanovništva čiju je zemlju iskorištavala. S tim je moguće povezati govor o teškim životnim uvjetima, točnije sveopćem siromaštvu „običnog“ puka u Dalmaciji pod onodobnom mletačkom upravom. Tom sloju pripada i Petar Revač koji je siromaštvo dobro osjetio u svom djetinjstvu i koje je na kraju njegove roditelje koštalo života. Osim Petrova primjera, siromaštvo je u romanu prikazano i preko pastira koji čuvaju ovce i prave sir od njihova mlijeka. Primjer pastira je Martin koji je pomogao Petru kada je pobjegao s Lejlom. Život u dalmatinskom zaleđu bio je težak za sve one koji nisu imali izravnoga doticaja s mletačkom vlašću kako je to bio slučaj s providurom i zadarskom vlastelom.

4.1.1.2. Povijesna i politička situacija u 18. stoljeću u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina u 18. stoljeću, kao ni Dalmacija, nema svoju autonomnost nego je pod upravom druge zemlje – Osmanskoga Carstva. Zavladaoši bosanskim područjem Osmanlije su, osim nove vlasti, donijele i novu vjeru – islam. Taj podatak važan je za promatranje Lejlina lika i njezine obitelji, tj. njihovih obiteljskih odnosa koji su uvjetovani islamskom vjerom. Iz udžbenika Povijesti doznajemo da je „pod turskom vlašću dobar dio pučanstva Bosne i Hercegovine, prije svega plemstvo, prihvatilo je islam jer su muslimanski podanici imali bolji položaj u društvu. Kršćansku raju, katoličku i pravoslavnu, turske su vlasti samo tolerirale.“³⁹ Petar dolazi na bosansku stranu u službu dizdaru Mujagi i, iako se spominje da turska vlast tolerira „kršćansku raju“, on mijenja vjeru kako bi u potpunosti pripadao drugoj zemlji u koju je prebjegao.

Socijalna i gospodarska situacija u Bosni nije bila ništa bolja nego u Dalmaciji 18. stoljeća – siromaštvo i razlike u položaju vlastele i puka dovodile su do seljačkih buna zbog velikih nameta, a ionako tešku situaciju pogoršala je pojava kuge. Svi navedeni podatci pomoći će u interpretaciji utjecaja povijesno-političke situacije na likove.

³⁷ O ustroju vlasti u Dalmaciji usp. Najbar-Agičić, Matković, Leček, Jakovina, Agičić 2000:52.

³⁸ U poglavlju „Prikaz stanja u 18. stoljeću u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini“

³⁹ (Holjevac, Kolar Dimitrijević, Petrić 2004:59)

4.1.1.3. Utjecaj povijesno-političke situacije na likove

Nakon proučenih povijesno-političkih okolnosti u 18. stoljeću na teritoriju tadašnjeg dalmatinskoga zaleđa i Bosne potrebno je s učenicima heurističkim razgovorom zaključiti kako je sve to utjecalo na likove romana.

Usmjerimo li se na Petra Revača, jasno je da su na njega najviše utjecale društvene okolnosti jer se morao izboriti za normalan život. Zbog siromaštva izgubio je roditelje i svaku mogućnost za život s obitelji. „Pogorjelstvo“ ga tjera da se skrbi za brata Ivana i sebe zbog čega odlazi nečvenskom knezu i postaje konjanik što trajno obilježava njegov život. Zbog stalnih političkih previranja Petar mora bježati na tursku stranu granice i promijeniti vjeru kako bi spasio vlastiti život. U tim uvjetima upoznaje Lejlu koja je odgojena u islamskoj obitelji. Za razliku od Petra, ona nije odgojena u siromaštvu jer je pripadala plemstvu koje je prihvatilo islam i time dobilo bolji položaj pod osmanskom vlašću. Lejla je, u skladu s islamom, odgajana da bude ponizna žena kojoj je jedina svrha da, kada to njezin otac odluči, nekome postane supruga i majka njegove djece. Poznanstvo s Petrom dovodi do promjene u Lejlinu razmišljanju pa ona čini radikalni potez i bježi s njim natrag u dalmatinsko zaleđe. Sada ona mora mijenjati svoju vjeru ne bi li dobila zaštitu Mletačke Republike. Po dolasku na teritorij Mletačke Republike, Lejlu smještaju u lazaret na raskuživanje (zbog pojave kuge u Bosni) i tek nakon toga može poći u samostan i primiti kršćanstvo.

Učenici mogu lako uočiti poveznice stvarnoga povijesno-političkoga stanja i onoga u romanu te zaključiti kako su povijesne okolnosti utjecale na likove. Zadatak nastavnika je da ih nakon njihovih izlaganja usmjeri na bitne trenutke u povijesti kako bi učenici sami mogli uspostaviti vezu s romanom i likovima i sami doći do zaključaka koji su prethodno predloženi.

4.1.2. Korelacija s Vjeronaukom

U prethodnom poglavlju započet je govor o vjerskom pitanju – Petrov i Lejlin prelazak na islam/kršćanstvo. Budući da je vjera jedan od bitnih čimbenika koji utječu na oblikovanje osobnosti svake osobe, važno je s učenicima detaljnije proučiti taj aspekt romana.

U ovom prijedlogu interpretacije roman *Konjanik* povezuje se s Vjeronaukom. Ukoliko je to moguće, bilo bi dobro upitati nastavnika iz Vjeronauka za suradnju pri bavljenju temom odnosa kršćanstva i islama. Učenicima bi bilo dobro prvo prezentirati osnovne informacije o islamu, temeljima islamske vjere, odgoja i kulture, a nastavnik Vjeronauka mogao bi obraditi odnos kršćanstva prema islamu. Ako takav oblik nastave nije moguć, dan je prijedlog kako

nastavnik Hrvatskoga jezika može samostalno, uz suradnju učenika, pristupiti romanu na ovakav način.

4.1.2.1. Temelji islama

Govor o islamu najbolje je započeti činjenicom da je to druga najraširenija vjera u svijetu, odmah nakon kršćanstva. Učenike je korisno upoznati s islamskom vjerom, što zbog potreba interpretacije romana, što zbog osvještavanja da postoje vjere različite od njihove.

„Poput židova i kršćana, muslimani su monoteisti. Oni vjeruju u jednoga Boga, Stvoritelja, Uzdržavatelja, Upravitelja i Sunca svemira. Muslimani vjeruju u poslanike, ne samo Poslanika Muhameda, nego i poslanike odnosno proroke židovske Biblije, uključujući Ibrahima odnosno Abrahama i Mussa odnosno Mojsija, te poslanike Novog zavjeta, Isaa odnosno Isusa i Yahjaa odnosno Ivana Krstitelja. Vjeruju i u anđele, raj pakao i Sudnji dan.“⁴⁰ Već se u prvom citatu u kojemu se daju osnovne informacije o islamu može vidjeti povezanost s kršćanstvom i židovstvom, što islam približava kršćanskom poimanju Boga. Prema tome može se uočiti da islamska vjera u svojim temeljima ima dodirnih točaka s kršćanstvom.

„Muslimani gledaju sebe, zajedno sa židovima i kršćanima, kao djecu Ibrahimovu odnosno Abrahamovu, djecu koja pripadaju različitim ograncima iste religijske obitelji. I Kur'an i Stari zavjet kazuju pripovijest o Ibrahimu odnosno Abrahamu, Sari i Hadžeri odnosno Hagari, Sarinjoj egipatskoj sluškinji. Dok židovi i kršćani potječu od Abrahama i njegove žene Sare po njihovu sinu Izaku, muslimani svoje vjersko podrijetlo unatrag slijede do Ibrahima odnosno Abrahama po Ismailu odnosno Jišmaelu, njegovu prvorodenom sinu od Hadžere odnosno Hagere.“⁴¹ Sukladno tome moglo bi se reći da kršćanstvo i islam imaju isti korijen, samo što su u jednom trenutku otišli u drugim smjerovima i uspostavili drugačije oblike štovanja Boga.

Ono što razlikuje islam od kršćanstva svakako je odnos prema Muhamedu kojega smatraju vjerskim obnoviteljem, a ne začetnikom islama kako se često misli. Muslimani vjeruju kako je Muhamed dobio posljednju Božju obavijest da bi ispravio kriva vjerovanja koja su kršćani i židovi s vremenom usvojili. „Objave koje je Muhamed primio pozivale su na vjersku i društvenu obnovu. One ističu društvenu pravdu (zauzimanje za prava žena, udovica i siročadi), ispravljajući iskrivljenost Božjih objava u židovstvu i kršćanstvu, i upozorujući na to da su već mnogi odlutali od Božje poruke dane po njegovim poslanicima. Te objave pozivaju na povratak

⁴⁰ (Esposito 2003: 23)

⁴¹ (*op. cit.*: 24)

onome što Kur'an upućuje kao ispravnu stazu islama ili Božji put, objavljen zadnji put Muhamedu, posljednjem poslaniku ili 'pečatu' poslanstva.⁴²

Temelji, odnosno „stupovi islama“ jesu ono što islam odvaja do svih drugih religija na svijetu i oni su propisani u samom Kur'anu:

Prvi se stup naziva *priznavanje vjere* (očitovanje). Musliman je onaj tko priznaje 'da nema drugoga boga osim Boga (Alaha) i da je Muhamed Božji poslanik'. To je priznavanje vjere poznato kao šehadet.

Drugi je stup islama *namaz* (salat, molitva). Muslimani mole (ili, možda ispravnije rečeno, klanjaju se) pet puta dnevno: u svitanje, u podne, poslijepodne, nakon zalaska sunca i uvečer.

Treći stup islama naziva se *zekat* (zakat, što znači *čišćenje*). Poput *namaza*, koji je pojedinačna i zajednička dužnost, *zekat* izražava muslimansko bogoštovlje i iskazivanje zahvalnosti Bogu potpomaganjem sirotinje. On zahtijeva godišnji prilog od 2,5 posto od osobnoga imetka i ostavštine, a ne samo godišnjeg dohotka.

Četvrti stup islama, *ramazanski post*, obavlja se u mjesecu ramazanu, devetom mjesecu islamskoga kalendara i mjesecu u kojemu je Muhamed dobio prvu objavu. Muslimani, čije zdravlje to dopušta, moraju cijeli mjesec postiti, a to znači od zore do zalaska sunca suzdržavati se od jela, pića i spolnih odnosa.

Peti je stup islama *hadž* (*hajj*) odnosno *hodočašće Kabi u Meki* u Saudijskoj Arabiji. Od svakoga se odrasloga muslimana, čije to tjelesne i imovinske mogućnosti dopuštaju, zahtijeva da barem jednom u životu žrtvuje dio svog vremena, imanja, društvenoga položaja i uobičajenih udobnosti kako bi hodočastio u Meku, postajući tako u potpunosti hodočasnikom u Božjoj službi.⁴³

Kada se govori o islamskoj vjeri, teško je ne spomenuti radikalne islamske organizacije koje provode tzv. *džihad* i nastavnik može očekivati da će učenici upitati i za tu stranu islamske vjere. Valja im pojasniti kako se islam (isto kao i kršćanstvo) grana na dvije skupine: na sunite koji čine 85% muslimana i šijite koji čine 15% muslimanskoga stanovništva. Osnovna razlika između tih dvaju ogranaka iste vjere jest u tome što su suniti nakon Muhamedove smrti za njegovoga nasljednika prihvatili najbolju i najprikladniju osobu za to, dok šijiti vjeruju da bi vodstvo u muslimanskoj zajednici trebalo biti nasljedno zbog čega je došlo do razmimoilaženja između tih dvaju ogranaka. Osim spomenutih sunita i šijita, u islamu se pojavljuje i mala

⁴² (*op. cit.*: 27)

⁴³ (*usp. Esposito 2003:35-39*)

radikalna skupina – *haridžije* čiji je svijet „bio jasno podijeljen na vjernike i nevjernike, muslimane (sljedbenike Boga) i nemuslimane (neprijatelje Božje). Ti neprijatelji mogu biti i drugi muslimani koji ne prihvaćaju bezuvjetno haridžijska stajališta. Prijestupnici su bili izopćeni iz zajednice, i ukoliko se ne pokaju, osuđeni na smrt.“⁴⁴ Spomenuta skupina provodi radikalne poteze kako bi kaznili sve one koje smatraju nevjernicima i kako bi time istaknuli veličinu svoga boga. To se, nažalost, očituje u terorističkim napadima za koje učenici imaju prilike saznati.

Učenike treba upoznati s tim činjenicama, s problematikom islamskih ekstremista, ali i ukazati im da je to mali postotak sveukupne islamske populacije koji islamska zajednica ne podupire. Na nastavi ne treba poticati govor mržnje ni u kom smislu, nego objektivno učenicima iznijeti informacije do kojih nastavnik može doći i zajedno s učenicima zaključiti kako se religije razlikuju, ali i da među njima postoje određene sličnosti. Učenici prije svega moraju steći svijest o raznolikosti svijeta i ljudi i prihvatiti ju.

4.1.2.2. Prelazak s islama na kršćanstvo

Naziv ovog poglavlja odnosi se konkretno na jednu situaciju iz romana – Lejlin prelazak s islama na kršćanstvo i okolnosti koje su pratile taj događaj. Kako bismo učenicima aktualizirali takav proces, možemo im pročitati članak s internet portala indeks.hr u kojemu piše kako je papa Franjo primio mladu Sudanku koja je osuđena na smrt jer nije htjela prihvatiti islamsku vjeru.⁴⁵

Tekst je to o mladoj Sudanki Mariam koja je odbila prijeći na islam i zbog toga je bila osuđena na smrt u svojoj zemlji. Zbog toga je bila prisiljena pobjeći iz zemlje sa svojom obitelji. Stigla je u Rim gdje ju je primio papa Franjo i zahvalio joj što svjedoči kršćansku vjeru.

Razgovorom o sudbini ove mlade žene, čiji je život bio u opasnosti zbog želje da sačuva vjeru, može se doznati što učenici misle o radikalnim postupcima predstavnika islamske vjere i kako to mogu povezati s Lejlinim slučajem.

Lejla je trebala promijeniti vjeru kako bi dobila zaštitu Mletačke Republike. Taj čin trebao je biti diplomatske prirode, a ne njezina želja. Stoga bi se učenike moglo upitati je li ispravno mijenjati vjeru zbog političkih razloga, a da u sebi ne osjećamo potrebu za drugačijim načinom štovanja Boga. Lejla je dobar primjer takvoga razmišljanja jer ona nije osjećala poziv

⁴⁴ (Esposito 2003:55)

⁴⁵ <http://www.index.hr/vijesti/clanak/papa-primio-mladu-sudanku-koja-je-zbog-prelaska-na-krscanstvo-bila-osudjena-na-smrt/761849.aspx> (pregled: 30.8.2015.)

da prijeđe na kršćanstvo. Više se puta u romanu spominje kako je njoj sve to smiješno i ne razumije zašto bi to trebala učiniti. Na kraju Lejla odustaje od namjere da postane kršćanka, ali bez obzira na sve zna da će snositi posljedice jer je uopće razmišljala o prihvaćanju druge vjere. Lejla zna da ju po povratku u obiteljski dom čeka kazna zbog toga što je pokušala odbaciti svoju vjeru, a s tim možemo povezati tekst o mladoj Sudanki kojoj prijete smrću jer ne želi prihvatiti islam.

Najbitnije je s učenicima doći do zaključaka o tome koji su ispravni razlozi zbog kojih bi se netko trebao odlučiti na promjenu vjere i do kojih posljedica mogu dovesti krivi razlozi. Moguće je da promjena vjere izazove nezadovoljstvo, neispunjenosti novom vjerom, negativan utjecaj na već formiranu osobnost koja gubi svoj vjerski identitet. U ekstremnim slučajevima može doći do ugrožavanja života zbog utjecaja na ugled predstavnika vjere s koje/na koju osoba želi prijeći.

Ranije je spomenuto da bi bilo dobro, ako je moguće, ostvariti suradnju s nastavnikom Vjeronauka. Tako bismo dobili detaljniji uvid u proces prelaska s druge vjere na kršćanstvo. Možemo učenike zatražiti da to pitanje sami istraže uz pomoć nastavnika Vjeronauka ili svećenika kako bi se bolje upoznali s kršćanskim nazorom o promjeni vjere.

4.2. Likovi

Konjaniku se može pristupiti tako da se bavimo isključivo glavnim likovima jer je u njima sažeta cijela problematika romana – sukob pojedinca s okolinom u pokušaju da ostvari svoju slobodu i sreću.

U sljedećim poglavljima bit će izvršena psihološka, sociološka i etička karakterizacija likova Petra i Lejle, promatrat će se što sve utječe na oblikovanje njihova karaktera i kako se to mijenja od početka do kraja romana, tj. pratit će se razvoj tih dvaju likova. Osim toga bit će istaknuto što pokreće Petra i Lejlu, zbog čega se odlučuju na riskantne poteze koje čine u romanu – prelazak u druge zemlje, promjene vjera, bijeg i na kraju prepuštanje sudbini koju sami nisu mogli odabrati.

Osim spomenutih karakterizacija likova, kojima će se detaljnije baviti sljedeća poglavlja, dobro je spomenuti kako likovima pristupa Edward Morgan Forster. On likove dijeli na plošne i zaokružene. Plošni likovi nazivali su se još i „tipovima“ ili „karikaturama“⁴⁶ što znači da ih je moguće svesti na jednu temeljnu ideju ili odliku. Forster navodi prednosti takvih likova: lako ih je prepoznati u tekstu i čitatelj ih lako pamti. S druge strane, zaokruženi su likovi

⁴⁶ (usp. E. M. Forster 1988:73)

složeniji, nije ih moguće svesti na jednu misao i, za razliku od plošnih likova od kojih znamo što očekivati, oni nas mogu iznenaditi. Navedenu podjelu likova moguće je primijeniti na likovima *Konjanika*. Glavni bi likovi tako bili svrstani u zaokružene likove. Petar i Lejla likovi su koji ne ostaju u okvirima onoga što se od njih očekuje kao od konjanika i begovice. Petar nije samo hladnokrvni ubojica koji čini sve što mu gospodar naređuje, a Lejla je puno više od bogate djevojke koja uživa u blagodatima begovskog života. Oba lika mijenjaju se tijekom roman: i Petar i Lejla promišljaju o svojim životima i sudbinama i čine što mogu da ostvare svoje snove. Primjer plošnog lika u romanu bio bi pastir Martin koji ne izlazi iz okvira onoga što je moguće očekivati od pastira. Martin čini što i svaki drugi pastir – čuva svoje stado, pravi sir od ovčjeg mlijeka, preživljava u siromaštvu od onoga što mu pruža njegovo zanimanje i ne pokušava drugačije živjeti. Osim njega plošni lik je i nečvenski knez jer ispunjava očekivanja čitatelja o tome kakav bi knez trebao biti. On živi raskošnim životom, upravlja svojim podanicima, željan je moći i snosi posljedice te želje – strah od smrti i izdaje te je nepovjerljiv prema svima. Nečvenski knez ne iznenađuje svojim postupcima, on čini upravo ono što se od njega očekuje – ne vjeruje Petru i pokušava ga ubiti kada mu se on želi vratiti jer se boji izdaje.

Osim Forstera i Muir se bavi likovima.⁴⁷ On daje prijedlog podjele likova na statične (*static*), i dramatske (*dramatic*). Ova se podjela od Forsterove razlikuje prije svega u terminologiji i u Muirovu neslaganju oko Forsterovih primjera za pojedini tip likova. Ipak, moguće je preslikati dane primjere plošnih i zaokruženih likova iz *Konjanika* na Muirovu podjelu na statične i dramatske likove. Prema Muirovoj podjeli Petar i Lejla bili bi svrstani u dramatske likove, koji iznenađuju svojim djelovanjem, a pastir Martin i nečvenski knez u statične likove koji se ne mijenjaju.

4.2.1. Psihološka karakterizacija likova

O psihološkoj karakterizaciji likova piše Zvonimir Diklić u djelu *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*: „Psihološkom karakterizacijom lika pisac otkriva, odnosno oblikuje emocionalni, intelektualni i voljni život lika, njegova svjesna i podsvjesna stanja, tj. psihičke procese vezane za svjesnu aktivnost lika i njegove podsvjesne doživljaje te motivacije za djelovanje i ponašanje lika. Psihološkom karakterizacijom se dokazuje opravdanost i neopravdanost postupaka (odnosa) lika na osnovi valjanog uzorka psihologijske znanosti o normalnoj psihološkoj strukturi čovjeka.“⁴⁸

⁴⁷ (Muir 1967:141)

⁴⁸ (Diklić 2009: 90)

Psihološka karakterizacija u ovom poglavlju odnosit će se na Petra i na Lejlu. Utvrdit ćemo kako njihovi karakteri utječu na njihove postupke i kako su ti karakteri izgrađeni.

Petar Revač još kao dijete ostaje bez roditelja na zaista traumatičan način – oca nalazi obezglavljenoga na bunaru, a majka mu pogiba u požaru u obiteljskoj kući njemu pred očima. Trauma iz djetinjstva obilježava Petrov daljnji život tako što poslije ne može biti sa ženom, a da ga to ne podsjeća na miris paljevine obiteljske kuće:

„Zbog čega uz plaćenu ženu osjećam miris moje kuće kad je gorjela, smrad moje kuće?“⁴⁹

Odrastanje u siromaštvu oblikuje Petrov mladenački život: on u djetinjstvu i ranijoj mladosti osjeća sramotu zbog siromaštva u kojemu odrasta i zbog toga je plašljivac, pa ga vršnjaci smatraju čudnim. Nakon gubitka roditelja to se mijenja jer upoznaje još gori život od onoga što ga je živio u siromaštvu – sada je „pogorjelac“ koji nema krov na glavom ni hranu kojom bi nahranio sebe i brata Ivana. Prisiljen je prositi, ali u njemu se javlja bunt protiv takvoga načina života. Upoznaje ljudsku prirodu i to ga počinje oblikovati u konjanika kakvim će uskoro postati:

„To što je doživljavao poučavalo ga je da ljudi nisu milostivi dok su i sami gladni, dok i sami nešto trebaju.“⁵⁰

Petar odluči da će postati konjanik u službi nečvenskoga kneza, što podrazumijeva nemilosrdnost i potpunu predanost gospodaru kojemu treba služiti. Ipak, začetak ponosa koji je već razvio čini ga drugačijim od ostalih konjanika:

„(...) a Revač je među njima bio najveća protuha jer ga nikakav mito, nikakva zadovoljstva pružena od gospodara nisu mogla učiniti mijehom koji pije, jede, spava sa zarobljenicama i kurvama i siječe glave na gospodarevo naređenje. (...) Bio je konjanik, ali nije htio postati konj.“⁵¹

Iz navedenih citata može se zaključiti kako Petar u odrasloj dobi postaje ogorčen na ljudsku prirodu koja s jedne strane ne skrbi za one kojima je pomoć potrebna (pa bili oni i nemoćna djeca bez roditelja), a s druge su strane u stanju biti „konji“ koji će ponizno izvršiti sve što se od njih zatraži. To Petra čini drugačijim od drugih konjanika, on ne želi postati nečiji rob, želi zadržati svoj integritet, želi biti „sam svoj gospodar“, a odanost, i ništa više od toga, pokazat će samo onome tko ga hrani.

⁴⁹ (Aralica 1990:29)

⁵⁰ (op. cit.: 84)

⁵¹ (op. cit.: 75)

Upravo zato Petar, nakon što ostavi dizdara Mujagu na životu, prelazi na tursku stranu. Petra ne opterećuje činjenica da će služiti gospodaru protiv kojega se donedavno borio, sve dok mu on osigurava hranu i krov nad glavom. U tom razdoblju života Petar se prvi puta povodi za srcem kada se zaljubljuje u Lejlu i sve riskira zbog nje:

„Što je ona bivala razmaženija, plačljivija, što je više i za svašta tražila njegovu pomoć, to je Revač bio uslužniji, pažljiviji i nježniji primajući njene zahtjeve u najviše slučajeva kao zadovoljstvo koje s ni s čim ne da usporediti.“⁵²

„Srcem je vodio brigu da se Lejlinu licu, Lejlinim haljinama, Lejlinu govoru ne bi ništa dogodilo, ništa ružno: brazgotina, jauk.“⁵³

U navedenim postupcima do izražaja dolazi drugi vid Petrova karaktera – sposobnost skrbi za drugoga. Nažalost, to ne traje dugo zbog uplitanja okoline u Petrov i Lejlin odnos koji postaje nemoguć. Petar mora odustati od ljubavi da bi zaštitio Lejlu te ju šalje u samostan u nadi da će ostvariti sreću kada ona postane kršćanka.

Dok je Lejla u samostanu, Petar se ponovno susreće s ljudskom okrutnošću: nečvečnski knez želi ga ubiti, a to u Petru budi strastvenu želju za osvetom. Zbog toga on svoju svrhu prepoznaje u konjaništvu:

„A sve to jer slobodu nije mogao zamisliti bez zaštite gospodara, jer gospodar sam sebi nije umio biti, jer je najvolio biti nepokorni sluga zla gospodara, baktati se s protivštinama koje su u životu stvarale ravnotežu između ropskog pokoravanja i neposlušnosti.“⁵⁴

Lejla Kopčić je šesnaestogodišnjakinja odrasla na begovu dvoru, okružena slugama i raskoši (u tadašnjim okvirima života). Odgojena u muslimanskoj vjeri Lejla nije smjela dolaziti u doticaj s muškarcima bez dopuštenja muškoga člana obitelji. Samim time, kršćanski svijet bio joj je nepoznanica. O Lejlinu karakteru možemo zaključiti na temelju sljedećeg ulomka:

„Djevojka je povodljiva za tijelom i lijepom riječi. To će biti prepreka svakoj mudrosti koja od nje htjedne učiniti mirnu stanovnicu ženskih odaja, bio taj mudrijan otac Kopčić ili ma tko drugi. Toliko je u nje prohtjeva, toliko milošte i darova, toliko nečega dječji obijesnog i radoznalog, toliko nepromišljenosti, da nitko ne može znati što će kada kazati, što će odbiti, a što prihvatiti. (...) Djevojka je to od koje dolazi svaka ludost, ali tu ludost primaš kao najveću sreću.“⁵⁵

⁵² (op. cit.: 44)

⁵³ (op. cit.: 45)

⁵⁴ (op. cit.: 117)

⁵⁵ (op. cit.: 30)

Lejla je povodljiva djevojka upravo zbog svih zabrana uz koje je odrastala i zbog toga u njoj postoji znatiželja koja ju tjera da upozna svijet oko sebe. Idealna prilika za to je Petar, koji dolazi iz druge zemlje, koji je zainteresiran za nju i u kojemu vidi mogućnost istraživanja nepoznate kulture. Stoga se odlučuje pobjeći od oca i obitelji, ne razmišljajući o posljedicama svojih postupaka. Druga Lejlina osobina izražena u ulomku svakako je mladenačka nepromišljenost koju je poslije skupo platila, i to ne samo ona, nego i Petar.

Lejlina djevojačka bezbrižnost polako se gasi kada dolazi u lazaret, a poslije i u samostan gdje treba postati kršćanka. Shvaća da njezina odluka nije jednostavna i bezazlena kako je ona to mislila kada je pobjegla od kuće. Ne želi promijeniti vjeru iako islamom nije bila posve zadovoljna. Ni u kršćanstvu ne pronalazi svoj poziv i stoga, kada gubi jedino što ju je vezalo za stranu zemlju – Petra, prihvaća vlastiti poraz i vraća se kući po kaznu koja ju sigurno očekuje:

„Oči su se pitale: 'Gdje je onaj koji bi se morao javiti iz noći i odvesti me?' I odgovorile: 'Onaj koji je trebao doći dozivan tvojim glasom, više ne živi; (...)

'Ustanite i pođite njegovim stopama', govore su oči same sebi. 'Ako to ne znate učiniti', govore su oči i slušale se, 'sjetite se onoga časa kad ste ga prestale gledati, pa ćete znati što je snaga da se odriče. Vi ste dosanjale svoju groznicu i sada se trebate vratiti svijetu otkuda ste pošle. On će, taj vaš svijet, presuditi da li vam slijedi kazna za prezir prema njegovim zakonima.'⁵⁶

U posljednjem citatu može se primijetiti Lejlin otpor prema onima koji kroje zakone po kojima bi trebala živjeti. Ona u takvom svijetu nije pronašla svoje mjesto.

4.2.2. Sociološka karakterizacija likova

„Sociološkom karakterizacijom pisac utvrđuje, odnosno oblikuje socijalne odrednice lika: socijalno podrijetlo, klasnu pripadnost, društvenu prilagođenost, međuljudske odnose, utjecaj društvene sredine (odnosno klase, staleža) na ponašanje, stavove i gledišta lika. Sociološka karakterizacija pomaže čitatelju da prozre utjecaj društvenih čimbenika (npr. obitelji, klase, staleža, sredine) na shvaćanja, uvjerenja i stavove lika, na njegove društvene i osobne interese, na njegov karakter.⁵⁷

Neke sociološke odrednice već su spomenute u prethodnom poglavlju, ali sve što oblikuje karakter jedne osobe usko je povezano s drugim odrednicama i ne može se promatrati

⁵⁶ (op. cit.: 155)

⁵⁷ (Diklić 2009: 95)

izolirano od ostalih čimbenika. Stoga je već navedeno da je Petar odrastao u siromašnoj obitelji. Podneblje u kojemu je Petar proveo većinu života (njegovo rodno mjesto i Martinova koliba u koju se sklanja s Lejlom kada bježe od Kopčića) obilježeno je neimaštinom. Petar ima doticaja s višim staležom i s jedne i s druge strane granice – s nečvenskim knezom s mletačke strane i s dizdarom Mujagom i begom Kopčićem s osmanske strane. Njegov stav jednak je prema objema stranama: bez obzira što ovisi o njima, ne želi im biti rob.

Lejla je odrasla u višem staležu gdje je lagodno živjela, ali isto tako upoznala je i siromaštvo kada je pobjegla s Petrom i zapravo nakratko postala dio pastirskog/seljačkoga dijela dalmatinskoga stanovništva. Nakon dolaska u samostan prema njoj se ponovno ponašaju kao prema begovici jer im je potrebna za dokazivanje premoći Mletačke Republike nad Osmanskim Carstvom. To bi se ostvarilo ukoliko bi Lejla priznala kršćanstvo kao jedinu pravu vjeru.

Socijalno okruženje uvelike utječe na Petrov i Lejlin život, ono im onemogućuje da ostvare svoje potencijale i da žive životom kakvim žele. Osuđeni su živjeti kako im društvo određuje, a to u konačnici za njih znači smrt zbog kršenja društvenih normi.

4.2.3. Etička karakterizacija likova

„Etička karakterizacija lika (etički interpretativni pristup) obuhvaća društvenu uvjetovanost moralnih normi lika. Tim postupkom pisac utvrđuje i oblikuje moralna htijenja, moralne čine i postupke, moralne nazore i djelovanje lika, odnosno ljudsko i društveno opredjeljenje lika s obzirom na pojedinca ili kolektiv, međusobne odnose likova uopće: stav lika prema svijetu (prirodi i društvu) i njegove moralne osobine u odnosu prema drugima (prema sredini) i prema sebi.“⁵⁸

Ova vrsta karakterizacije likova možda je „najzahvalnija“ za temu kojom se bavimo jer pomoću nje možemo s učenicima prokomentirati što misle o Petrovu pozivu (o tome što je konjanik) i o Lejlinom bijegu od kuće te pokušaju da promijeni vjeru.

Petar se odlučuje za zanimanje koje podrazumijeva sljedeće:

„Služilo se onako kako se služi u konjici: najveći dio dana timare se konji, mnogo se jaše, putuje, samo se ponekad treba tući. Ništa te strašnije ne očekuje nego smrt. A ona je laka jer poslije nje nema bolova. Uostalom, svakog slijedi, pa nije osobita počast konjaničkog zvanja.“⁵⁹

⁵⁸ (op. cit.: 88)

⁵⁹ (Aralica 1990: 26)

Petar svjesno postaje, možemo to tako slobodno reći, plaćeni ubojica radije nego da prosi ili da bude pastir. To je problem o kojemu bismo mogli raspraviti s učenicima: je li Petar ispravno odlučio (bez obzira na svoje razočaranje ljudskim rodom) i kakvim ga to čovjekom čini njegov izbor. S druge strane, valja učenicima predočiti i drugu stranu Petrove osobnosti. Činjenica je da Petar svoje žrtve ne može pogledati u oči kada im oduzima život, zbog čega je poštedio Mujagu. Zanimljivo bi bilo otkriti što učenici misle o tome i mijenja li to njihovo mišljenje o Petru. Na njihov doživljaj može utjecati i činjenica da je Petar sposoban srcem brinuti za Lejlu kada se u nju zaljubi.

Uz navedeno, učenike se može upitati što misle o Lejlinom bijegu od kuće, ili točnije, što misle o njezinoj želji da promijeni vjeru kako bi dobila zaštitu Mletačke Republike. Je li moralno ispravno iskoristiti drugu vjeru da bi ostvarila svoje ambicije? Tako bismo razgovorom o najvažnijim odlukama koje su likovi donijeli mogli etički karakterizirati likove i kritički se osvrnuti na njihove postupke.

4.2.4. Petrov i Lejlin razvoj

Nakon psihološke, sociološke i etičke karakterizacije, učenike možemo još jednom podsjetiti na najvažnije zaključke te utvrditi kako su sve navedene karakterizacije utjecale na formiranje karaktera likova.

Petra se prvo opisuje kao plahog i slabašnog dječaka i mladića koji se povlači u sebe zbog srama što je siromašan. Nakon smrti roditelja u Petru se budi buntovna iskra i on postaje čvršći; toliko je očvrsnuo da odlučuje postati konjanikom radije nego da prosi. Posao konjanika Petar izvrsno obavlja, učinkovit je i pouzdan, ali gospodarima je problematičan jer nije potkupljiv i nije potpuno pokoran. Život mu se mijenja kada upoznaje Lejlu jer tada prvi puta ne koristi sablju, nego srce. U tom se prizoru očituje njegova nježna strana, ali samo nakratko jer se mora odvojiti od Lejle koju šalje u samostan ne bi li ju zaštitio. Nakon toga sukobljava se s nečvenskim knezom od kojega želi oprost (čak mu predaje glavu dizdara Mujage), ali knez mu više ne vjeruje i priprema mu zasjedu. Petar prihvaća svoju konjaničku srž i odustaje od snova o kući i posjedu na kojemu će sretno živjeti s Lejlom. Umjesto toga on se upušta u zadnju bitku: ubija kneza i predaje se begu Kopčiću, što ga košta života.

S druge strane, možemo promatrati Lejline sazrijevanje tijekom romana – od razmažene begove kćeri Lejla postaje djevojka svjesna težine života i posljedica koje dolaze s donošenjem vlastitih odluka. Na početku romana Lejla je bezbrižna i razigrana šesnaestogodišnjakinja željna slobode i upoznavanja svijeta. Kada upoznaje Petra, njezini snovi postaju ostvarivi. Ipak,

ona vrlo brzo shvaća da njezina nepromišljena odluka ima ozbiljne posljedice i za nju i za Petra. Kada saznaje za Petrovu smrt, iz nje u potpunosti nestaje djevojačke razigranosti i predaje se roditeljima na milost (točnije nemilost s obzirom na sramotu koju je donijela obitelji).

4.2.5. Petrova i Lejlina motivacija

Važno je tijekom interpretacije romana spomenuti Petrovu i Lejlinu motivaciju za djelovanje. Možemo govoriti o svakom liku zasebno, ali započet ćemo s onim što im je zajedničko, a to je želja da slijede svoje snove.

Petar želi miran život sa ženom u kući, obrađujući zemlju, ali mu okolnosti to ne dopuštaju. Nametnut mu je poziv konjanika i, kada je jednom to postao, društvo mu ne daje priliku da postane nešto drugo. Lejla, s druge strane, ima sve što bilo koja djevojka njezinih godina može poželjeti, ali nema slobodu činiti ono što sama želi, ne može sama donositi odluke i to ju čini nesretnom u svom bogatstvu u kojemu živi.

Želja za nečim boljim, ili drugačijim nego što imaju, motivira Petra i Lejlu da djeluju, da pokušaju ostvariti sreću onako kako ju samo oni vide, a ne kako im okolina to nameće.

4.3. Sukobi u romanu

Posljednji prijedlog interpretacije koji se nudi u ovom tekstu usmjeren je na sukobe koji su prisutni u romanu: Petrov i Lejlin sukob s okolinom te sukob Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva.

Učenici su u prijašnjim etapama sata upoznati s radnjom romana, a samim time i s glavnim likovima i s povijesno-političkim okolnostima u kojima se fabula odvija. Ovaj oblik interpretacije zapravo sažima sve rečeno i stavlja naglasak na ono što je bitno za ovaj roman – borba pojedinca protiv vlasti i ishodi takve borbe.

4.3.1. Petrov i Lejlin sukob s okolinom

Petrov sukob s okolinom započinje u njegovu djetinjstvu jer se odmah suočava sa siromaštvom i životom siročeta koje je odgovorno samo za sebe i za život svoga mlađeg brata Ivana. Petar nailazi na otpor okoline kada pokušava pronaći mjesto za sebe i brata, svih ih nazivaju „pogorjalcima“. Budući da su sami u svojim životnim problemima, nikoga nije briga za dvoje siročadi. Jedini tko pokazuje empatiju prema Petru i Ivanu jest pravoslavni kaluđer koji prihvaća Ivana pod svoje okrilje, tj. okrilje pravoslavnoga samostana. Petar svoj put pronalazi u službi nečvenskoga kneza s kojim ubrzo ulazi u sukob zbog pošteđe Mujagina života. Sukobi se nastavljaju kada Lejla s njim odlazi s očeva dvora, čime Petar postaje

neprijatelj i na turskoj strani granice jer je „oteo“ muslimansku kćer. Beg Kopčić zahtijeva od zadarskoga providura da mu vrati Lejlu i tu započinje politička igra između Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva, odnosno Dalmacije i Bosne. Obje zemlje vide Lejlin slučaj kao mogućnost da pokažu onoj drugoj kako je njihova zemlja (a obje su na zalasku svoje moći) moćnija. Time se otvara tema Lejlina sukoba s okolinom jer, osim što postaje politička marioneta, Lejla je u sukobu sa svojim roditeljima i islamskim odgojem.

4.3.2. Sukob Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva

Mletačka Republika i Osmansko Carstvo dijele granicu između Dalmacije i Bosne i Hercegovine i bore se za prevlast jedni nad drugima. Sukob je u romanu posebno izražen u slučaju s Lejlinim očitavanjem vjere. Spuštanje na takvu razinu nadmetanja moguće je jer su obje zemlje – i Venecija i Osmansko Carstvo – već na zalasku svoje moći tako da su ovo zapravo zadnji pokušaji da pokažu svoju premoć.

Na mletačkoj strani „bore“ se zadarski providur Jakov Baldu i diplomat Andrija Scarsi koji zapravo sam nosi svu težinu političkih previranja. Njega i Mletačka Republika i Osmansko Carstvo koriste kao sredstvo ostvarivanja vlastitih ciljeva. Na turskoj su strani Hećim Oglu Ali-paša, beg Kopčić i Ismail-efendija koji nastoje vratiti Lejlu u Bosnu i time dokazati da još uvijek imaju velik politički utjecaj i moć.

Najzanimljiviji lik u tom sukobu je svakako Scarsi koji na kraju spoznaje da dvije sile ne vide Lejlu kao mladu ženu koja pokušava ostvariti vlastitu sreću, nego kao sredstvo kojim će se dokazati kao moćniji.

„Ta borba za djevojku je neljudska. Doduše, spominje se ime jedne žene, ali se tu o ženi ne misli ni na jednoj ni na drugoj strani. Jedni štite lice svoga carstva, drugi lice svoje vjere, a u tom zaštićivanju ne propada samo tijelo i duša jedne žene, već duše i tijela svih ostalih koji kao derikože ili vjernici nastupaju pod sjenom zvonika i minareta.“⁶⁰

Pobjedu, ako se to može tako nazvati, u tom sukobu odnosi turska strana jer Lejla odustajući od svega na javnom očitovanju govori da ostaje muslimanka i vraća se roditeljima.

5. PRISTUPI ROMANU

Prijedlozi koji će biti objašnjeni u sljedećim poglavljima jesu: pristup romanu kao lektirnom djelu, pristup romanu u izbornoj nastavi i fragmentarni pristup romanu.

⁶⁰ (Aralica 1990: 138)

Tijekom nastavnog sata koji sam izvela u Klasičnoj gimnaziji 16. lipnja 2015. godine s učenicima 2. razreda korišten je fragmentarni pristup romanu. S obzirom na mogućnosti koje pruža nastavni plan i program, takav je pristup najpraktičniji zbog nedostatka vremena za detaljnije bavljenje djelom. U tom poglavlju biti će dani primjeri s održanog nastavnoga sata.

Moguć je i pristup romanu o kojemu piše Vlado Pandžić u *Hrvatskom romanu u školi*. On navodi četiri pristupa romanu: pozitivističko-sociološku teoriju nastave romana, eksplikacijski pristup romanu, interpretacijski pristup romanu i problemski pristup romanu. Pandžić razvija i vlastiti pristup romanu temeljen na provedenim istraživanjima i naziva ga problemsko-recepcijskim pristupom romanu. Problemskim pristupom romanu u nastavi bavila se i Rasima Kajić u tekstu *Roman u sustavu problemske nastave*.

Od navedenih pristupa romanu za *Konjanika* pogodni bi bili interpretacijski i problemski pristup. Interpretacijski podrazumijeva bavljenje romanom u cijelosti pa bi takav oblik rada bio pogodan za izbornu nastavu Hrvatskog jezika koja bi omogućila više vremena za čitanje i interpretaciju romana. Problemski pristup pogodan je za sve oblike bavljenja romanom jer podrazumijeva usmjeravanje na određeni problem u romanu koji nastavnik postavi. Učenici samostalno istražuju kako bi ponudili odgovore na zadani problem, čime aktivno sudjeluju u nastavi i razvijaju vlastite načine pristupa problemu.

5.1. Roman kao književna vrsta

U tekstu je naglasak na bavljenje romanom u nastavi, stoga bi bilo dobro navesti što teorija književnosti kaže o njemu.

U *Aspect of the Novel* E. M. Forster⁶¹ donosi svoje određenje romana. Pri tome citira francuskog teoretičara M. Abela Chevalleyja koji roman definira kao fiktivnu prozu određenog opsega. Forster nadopunjuje tu definiciju određujući opseg koji prozni tekst mora obuhvaćati da bi se smatrao romanom. On navodi kako se romanom može smatrati samo prozni tekst duži od 50 000 riječi. Prema tome, uzimajući u obzir Forsterovo određenje, *Konjanika* možemo smatrati romanom.

Edwin Muir razlikuje četiri vrste romana: roman lika, dramatski roman, kroniku i roman razdoblja. Uzimajući u obzir obilježja svake vrste romana koje Muir navodi, *Konjanika* je moguće svrstati u dramatske romane. Na početku poglavlja o dramatskom romanu Muir kaže kako djelovanje, *action*⁶², u romanu dovodi do promjena u liku. Primjer ovog određenja

⁶¹ (Usp. E. M. Forster 1988: 25)

⁶² (Usp. Muir 1967:41)

dramatskog romana moguće je vidjeti u Petrovu liku. Nakon svakog događaja u njegovu životu, Petar se mijenja; nakon požara donosi odluku da će postati konjanik, nakon požara dizdara Mujage postaje poturica, nakon što upoznaje djevojku Lejlu odlučuje voditi miran život, nakon kneževine izdaje odlučuje se za vlastiti kraj. Isto je vidljivo u Lejlinu liku. Lejla s promjenama situacija u romanu mijenja svoja razmišljanja o vjeri i životu i djeluje sukladno tome. Nadalje, Muir ističe kako kraj dramatskog romana obilježava rješenje problema, kraj donosi ravnotežu ili smrt.⁶³ Problem nemogućnosti ostvarenja vlastitih snova u *Konjaniku* riješen je smrću glavnih likova. Petrova smrt nastupila je prije samog kraja romana i doprinijela je Lejlinoj odluci da svoje „probleme“ riješi na isti način.

Na kraju će biti iznesena podjela Northropa Fryea. On u četvrtom eseju svoje *Anatomije kritike* daje prijedlog podjele fikcionalne književnosti⁶⁴ sa stajališta oblika pa govori o romansi, romanu kao realističnoj parodiji romanse, autobiografiji i anatomiji. Prije podjele Frye ističe kako je roman vrsta fikcionalne književnosti, a ne drugi naziv za nju kako se često koristi. Roman definira kao vrstu fikcionalne književnosti u kojoj se „naginje ekstrovertiranosti i osobnosti; glavno mu je zanimanje za ljudski karakter u njegovim društvenim manifestacijama.“⁶⁵ Upravo to obilježava *Konjanika*. Likovi se promatraju u odnosu prema okolini, društvu u kojemu se nalaze. Zbog toga je tekst moguće svrstati u Fryevu kategoriju romana.

5.2. Pristup romanu kao lektinom djelu

Roman *Konjanik* svakako zaslužuje i zahtijeva više vremena za bavljenje njime, pa ukoliko je ostvarivo, može se tumačiti kao lektirno djelo.

Takav način pristupa podrazumijeva nekoliko nastavnih sati interpretacije romana. Prema mom mišljenju, tumačenju ovoga romana kao lektirnoga djela trebalo bi posvetiti tri do četiri nastavna sata.

Prvi sat u kojem bismo se bavili romanom trebao bi cijeli biti motivacijskoga tipa. Učenike bismo na tom satu uveli u ozračje prisutno u djelu. U tu svrhu moguće je upotrijebiti ranije predložene motivacije o oblicima borbe pojedinca za vlastitu slobodu, prikaza stanja u 18. stoljeću na području dalmatinskoga zaleđa i Bosne ili pak pogledati s učenicima isječak iz

⁶³ (Usp. Muir 1967: 58)

⁶⁴ (Usp. Frye 2000: 356)

⁶⁵ (Frye 2000: 351)

filma *Konjanik* Branka Ivande. Odabir će ovisiti o procjeni nastavnika što će učenicima biti najzanimljivije, na što će najbolje reagirati i što će ih potaknuti na čitanje romana.

Na kraju sata učenike treba pripremiti za idući sat na kojemu će lokalizirati tekst, a predlažem da se ta lokalizacija tiče Ivana Aralice, njegove biografije i književnoga stvaralaštva. Učenike možemo zatražiti da pronađu informacije o životu autora, o njegovom stvaralaštvu i da pripreme kratka izlaganja o tome. Naravno, učenici se mogu sami javiti za ponuđene zadatke ili ih može odrediti nastavnik.

Idući nastavni sat učenici će usmeno izlagati informacije o Ivanu Aralici i o njegovu opusu i nakon toga će uslijediti povezivanje izloženog s romanom – kako se *Konjanik* uklapa u Araličin opus.

Treći i četvrti nastavni sat bit će posvećeni interpretaciji romana. S obzirom na to da je očekivano da su učenici pročitali roman i da su upoznati s radnjom, preporučuje se bavljenje likovima romana i karakterizacijom likova. Tako bismo s učenicima prvo napravili psihološku, sociološku i etičku karakterizaciju likova i na kraju to povezali sa njihovom borbom za vlastito mjesto u svijetu u kojemu su živjeli.

5.3. Pristup romanu u sklopu izborne nastave

Ovakav oblik pristupa romanu podrazumijeva dugoročnije bavljenje romanom što može trajati i cijelo školsko polugodište, pa se time otvaraju razne mogućnosti kako mu pristupiti.

Ukoliko postoji mogućnost da se u sklopu dodatne nastave iz Hrvatskoga jezika možemo baviti ovim romanom onda svakako s učenicima možemo detaljno problematizirati sve aspekte ovog romana: od povijesno-političke situacije u 18. stoljeću koja utječe na likove, problematike odnosa kršćanstva i islama, do odnosa pojedinca i vlasti.

Usmjerimo li se na povijesno-političku situaciju 18. stoljeća, učenici mogu duže vrijeme prikupljati informacije o stanju dalmatinskoga zaleđa i Bosne u tom vremenu, mogu pripremiti izlaganja u kojima će prezentirati svoje spoznaje koje bismo onda uklopili u radnju romana i komentirali kako je sve navedeno utjecalo na živote protagonista romana.

Problematika odnosa kršćanstva i islama isto tako je tema kojoj je moguće posvetiti više vremena jer će tako učenici dobiti prigodu sami istražiti puno više o islamu i tako se upoznati s njima vjerojatno manje poznatom vjerom. Dobro poznavanje islama omogućit će dublje razumijevanje problematike Lejlina života u očevu dvoru i razloge njezina „buntovništva“ koje se javilo kao odgovor na zabrane s kojima se susretala.

Odnos pojedinca i vlast te borba pojedinca za svoju slobodu tema je o kojoj možemo organizirati raspravu s učenicima. Nakon što bi pročitali roman, učenici bi se trebali pripremiti

za raspravu o tome ima li pojedinac pravo na vlastitu slobodu, koje su granice te slobode i ima li vlast pravo ograničiti slobodu pojedinca. Rasprava može biti općenitog karaktera, bez usmjeravanja na likove. S druge strane, Petar i Lejla mogu poslužiti kao primjeri na temelju kojih će učenici oblikovati svoje pripreme za raspravu – kako su se Petar i Lejla borili za svoju slobodu, što je utjecalo na njih i što im se ispriječilo na njihovom životnom putu.

5.4. Interpretacija ulomka romana

Najpogodniji oblik tumačenja romana, ako na raspolaganju imamo samo jedan nastavni sat, svakako je interpretacija romana na temelju jednog ulomka. Upravo je taj oblik korišten na nastavnom satu koji sam održala u Klasičnoj gimnaziji.

Sat je najbolje započeti motivacijom koja se temelji na razgovoru o liku konjanika i begovice jer se time učenike upoznaje s odlikama glavnih likova kojima će se poslije u interpretaciji baviti.

Nakon uvodne motivacije učenike treba upoznati s radnjom romana jer nisu čitali cijelo djelo. Lokalizacija teksta temelji se na smještanju ulomka koji interpretiramo u kontekst romana. Uz to učenicima dajemo osnovne informacije o autoru romana kako bi znali u kojem je vremenu djelo nastalo i kako je ono jedno u nizu tematski bliskih djela u opusu Ivana Arallice.

S obzirom na to da se planirana interpretacija temeljila na pristupu likovima, učenicima su podijeljeni nastavni materijali s citatima iz romana koji se tiču likova.

Čitajući i komentirajući citate o Petru, Lejli i Andriji Scarsiju učenici su došli do zaključaka kako se njihova početna mišljenja o likovima jednim dijelom razlikuju od onoga što su tijekom interpretacije doznali o likovima – Petar nije samo hladnokrvni ubojica, on posjeduje i nježnu stranu kada upoznaje Lejlu, a Lejla nije samo plaha, već je znatiželjna i razigrana djevojka spremna na rizik da ostvari svoje želje.

Uloga citata o Andriji Scarsiju jest da s učenicima možemo prokomentirati utjecaj vlasti na živote likova. Andrija, kao mletački diplomat, zapravo je predstavnik obiju vlasti u romanu; njegov je zadatak predati Petra Revača begu Kopčiću kako bi se smirile tenzije između dviju zemalja. Osim toga, Andrija sudjeluje u Lejlinu očitovanju koja je vjera ispravna. Kaje se što je svojim uplitanjem Petra osudio na smrt, a Lejlu žali jer je politička marioneta Mletačkoj Republici i Osmanskom Carstvu.

Na kraju je s učenicima moguće prokomentirati životni put Petra i Lejle, pitanje njihove borbe za slobodu i snove te izgleda koje su uopće imali u toj borbi s obzirom na politička uplitanja. Tijekom sata koji sam izvela u Klasičnoj gimnaziji 16. lipnja 2015. godine, učenici su

izrazili mišljenje da su se Petar i Lejla trebali boriti za svoju sreću, ali da im je jasno da su im političke sile uništile te izgleda pa su uočili tragičnost u tom primjeru.

6. ZAKLJUČAK

Roman *Konjanik* Ivana Aralice otvara puno mogućnosti za metodički pristup djelu, a u tekstu ponuđeni su najpogodniji glede srednjoškolske nastave. Kako god da pristupimo romanu, doći ćemo do zaključka da on oslikava teško povijesno razdoblje 18. stoljeća obilježeno siromaštvom, stalnim ratovanjem i bolestima. U tim uvjetima upoznajemo dvoje mladih ljudi – Petra i Lejlu koji pokušavaju pronaći svoje mjesto u tom vremenu i društvu, ali zbog raznih okolnosti (prvenstveno političkih spletki) ne ostvaruju svoje snove.

Učenike ovim romanom možemo potaknuti da počnu razmišljati o pravu na vlastitu slobodu, što ju sve može ograničiti i kako se mogu boriti da ju ostvare.

7. SAŽETAK

U ovom tekstu dan je prikaz mogućih metodičkih pristupa romanu *Konjanik*. Nakon uvodnih prijedloga za motivaciju i lokalizaciju, predloženo je više mogućnosti za interpretaciju ovoga romana.

Konjanika možemo interpretirati u sklopu korelacijsko-integracijskog metodičkog sustava i u sklopu njegove podvrste – međupredmetne korelacije. Hrvatski jezik i književnost dovodi se u svezu s Povijesti i Vjeronaukom i pritom se tematiziraju povijesno-političke okolnosti radnje romana i pitanje odnosa kršćanstva i islama.

Interpretaciju je moguće provesti i tako da se usmjerimo na glavne likove romana, na Petra i Lejlu, i da napravimo psihološku, sociološku i etičku karakterizaciju tih dvaju likova iz čega možemo zaključiti kako se oni mijenjaju i što ih motivira da djeluju.

Sukobi su predloženi kao zaseban oblik interpretacije jer su zastupljeni od početka do kraja romana i moćno ga obilježavaju. To se prvenstveno odnosi na sukobe Petra i Lejle s okolinom i sukob Mletačke Republike i Osmanskog Carstva.

Na kraju su dana dva prijedloga kako pristupiti romanu – kao lektirnom djelu ili kao ulomku iz romana na temelju kojega će se izvršiti interpretacija.

SUMMARY

This text outlines possible methodical approaches to the novel “Konjanik”. After the introductory proposals for motivation and localization, multiple possible interpretations for the novel are suggested.

“Konjanik” can be interpreted in the frame of correlation-integration methodical system and in the frame of its subtype - intersubject correlation. Croatian language and literature are tied to History and Religious Education and, meanwhile, historical and political circumstances of the novel are thematised together with the relationship of Christianity and Islam.

Interpretation can be done as well by focusing on the main characters of the novel, Petar and Lejla, and making the psychological, sociological and ethical characterization of those two characters which brings us to the conclusion of how they change and what motivates them.

The confrontations are suggested as a separate type of interpretation because they are represented from the beginning to the end of the novel and influence it greatly. That mostly refers to the conflicts between Petar and Lejla and their environment, and the conflict between the Venetian Republic and the Ottoman Empire.

Two suggestions are given for the approach to the novel - as a complete suggested school reading or an excerpt that the interpretation is based upon.

Ključne riječi: metodički pristup romanu, interpretacija romana, karakterizacija likova

Keywords: methodical approach to the novel, interpretation of the novel, characterization of characters

8. POPIS LITERATURE

1. Barišić, Mateo. *Diraljive sudbine mladih Hrvata koji odlaze izvan Hrvatske*. <http://provjereno.dnevnik.hr/clanak/diraljive-sudbine-maldih-hrvata-koji-odlaze-izvan-hrvatske---388738.html> (pregled: 23.6.2015.)
2. Konjanik – cijeli film. <https://www.youtube.com/watch?v=940QH27g1Bw> (pregled: 23.6.2015.)
3. Hina. *Papa primio mladu Sudanku koja je zbog prelaska na kršćanstvo bila osuđena na smrt.* <http://www.index.hr/vijesti/clanak/papa-primio-mladu-sudanku-koja-je-zbog-prelaska-na-krscanstvo-bila-osudjena-na-smrt/761849.aspx> (pregled:30.8.2015.)
4. Aralica, Ivan (1990) *Konjanik*. Zagreb: Mladost.
5. Aralica, Ivan (2011) *Konjanik*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Čoralić, Lovorka (2004) *Venecija. Kraljica mora s lagunarnih sprudova*. Samobor: Meridijani
7. Diklić, Zvonimir (1978) *Književni lik u nastavi: metodičke osnove za interpretaciju književnog lika*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Diklić, Zvonimir (2009) *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Esposito, John L. (2003) *Što bi svatko trebao znati o islamu*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.
10. Holjevac, Željko, Kolar-Dimitrijević, Mira, Petrić, Hrvoje (2004) *Povijest 3.*, Udžbenik iz povijesti za 3. razred gimnazije. Samobor: Meridijan.
11. Najbar-Agičić, Magdalena, Matković, Stjepan, Leček, Suzana, Jakovina, Tvrtko, Agičić, Damir (2000) *Povijest 3*, udžbenik povijesti za treći razred gimnazije. Zagreb: Profil.
12. Pavličević, Dragutin (2000) *Kratka politička i kulturna povijest Bosne i Hercegovine*. Zagreb: Hrvatski informativni centar
13. Rosandić, Dragutin (2005) *Metodika književnog odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Slavić, Dean (2011): *Peljar za tumače*. Zagreb: Profil.
15. Spahić, Mustafa (1997) *Povijest islama*. Travnik: Borac
16. Težak, Stjepko (1996) *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Muir, Edwin (1967) *The Structure of the Novel*. London: The Hogarth Press.
18. Frye, Northrop (2000) *Anatomija kritike*. Zagreb: Golden marketing.
19. Forster, E. M. (1988) *Aspect of the Novel*. London: Penguin Group.
20. Matičević, Ivica (2011) Tragovi svijeta, otisci povijesti. U: *Konjanik*. Ivan Aralica. Str. 157-163. Zagreb: Školska knjiga.

21. Buljac, Miljenko (2010) *Konjanik* od romana Ivana Aralice do filma Branka Ivande. *Hrvatski filmski ljetopis*. Zagreb. God. 16. Br. 64. Str. 72-77.
22. Buljac, Miljenko (2009) Razmatranja o povijesnom romanu *Konjanik* Ivana Aralice i filmskoj inačici Branka Ivande. *Cetinska vrila*. God. 17. Br. 33. Str. 32-38.
23. Kovačević, Mate (2012) Djela Ivana Aralice. *Zadarska smotra*. God. LXI. Br. 3-4. Str. 339-344.
24. Šeparović-Lušić, Nada (1989) O romanu „Konjanik“ Ivana Aralice. *Dubrovnik*. God. XXXII. Br. 5-6. Str. 222-231.
25. Kajić, Rasima (1981) *Roman u sustavu problemske nastave*. Zagreb: Školska knjiga.
26. Pandžić, Vlado (2001) *Hrvatski roman u školi*. Zagreb: Profil.

9. PRILOZI

9.1. Prilog 1

9.2. Prilog 2

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

prof. dr. sc. Dean Slavić

METODIČKA PRIPREMA ZA IZVOĐENJE SATA NASTAVE IZ KNJIŽEVNOSTI

Ivan Aralica: Konjanik

Mentorica: Mary Ann Škare, prof. savjetnica

Studentica: Monika Šušnjarec

Škola: Klasična gimnazija

Zagreb, 16. lipnja 2015.

Nastavna tema: Ivan Aralica: *Konjanik*

Ključni pojmovi: karakterizacija likova, povijesni roman, kratki roman, sloboda

Obrazovna postignuća: uočiti obilježja povijesnog romana, uočiti obilježja kratkog romana, izvršiti karakterizaciju likova

Tip nastavnoga sata: sat interpretacije i analize književnog djela

Cilj nastavnoga sata:

Zadace nastavnoga sata:

a) obrazovne

- učenici će opisati povijesni roman kao književnu vrstu na temelju pročitanih ulomaka
- učenici će karakterizirati glavne likove romana na temelju pročitanih ulomaka
- učenici će primijeniti književnoteorijsko znanje pri interpretaciji nepoznatoga teksta

b) odgojne

- učenici će osvještivati važnost poštivanja i uvažavanja mišljenja sugovornika
- učenici će osvještivati važnost aktivnoga slušanja sugovornika
- učenici će osvještivati složenost uzajamnih odnosa pojedinca i društvene zajednice
- učenici će osvještivati vrijednost osobne slobode i slobode izbora

c) funkcionalne

- učenici će razvijati sposobnost zaključivanja, asociranja i usvajanja novih znanja

d) komunikacijske

- učenici će razvijati vještine sažetoga izlaganja i argumentiranoga tumačenja
- učenici će razvijati vještine usmjerenog slušanja i odgovaranja na postavljena pitanja

Metodički sustav (sustavi): analitičko-interpretacijski

Nastavne metode: metoda usmjerenog slušanja, metoda čitanja, metoda usmenog izražavanja, metoda zaključivanja, metoda rada na tekstu

Nastavni oblici: frontalni, individualni

Nastavna sredstva: živa riječ nastavnika i učenika

Nastavna pomagala: uručak, ploča, kreda, bilježnica

Unutarpredmetna korelacija: -

Međupredmetna korelacija: -

Struktura i trajanje pojedinoga dijela nastavnoga sata:

1) Motivacija (3 minute)

2) Najava teksta i njegova lokalizacija (10 minuta)

3) Interpretacija (30 minuta)

6) Sinteza (2 minute)

ARTIKULACIJA NASTAVNOGA SATA

DIJELOVI NASTAVNOGA SATA I NJHOVO TRAJANJE	NASTAVNI SADRŽAJI	NASTAVNI OBLICI	AKTIVNOSTI UČENIKA	PLANIRANE NASTAVNE ZADAĆE UNUTAR FAZA NASTAVNOGA SATA
		METODE I METODIČKI POSTUPCI		
<p>UVOD (3 minute)</p> <p>a) pozdravljanje i predstavljanje</p> <p>b) motivacija</p>	<p>Dobar dan! Moje ime je Monika Šušnjarec, studentica sam diplomskog studija kroatistike na Filozofskom fakultetu. Danas sam kod vas u dogovoru s vašom profesoricom kako biste mi pomogli u istraživanju za moj diplomski rad. Tema rada je <i>Konjanik</i> Ivana Aralice i tim romanom ćemo se mi danas baviti.</p> <p>Prije interpretacije porazgovarat ćemo o glavnim likovima romana. Budući da vi niste čitali roman, ja ću vam ukratko ispričati osnovne događaje, a vi ćete na temelju toga razgovarati sa mnom o tekstu. Za početak ću vam reći da su glavni likovi ovog romana konjanik i begovica. Koje biste osobine pridodali osobi čije je zanimanje konjanik?</p>	<p>metoda usmenog izlaganja</p> <p>metoda usmenog izlaganja, metoda zaključivanja, metoda asociiranja</p>	<p>učenici usmjereni slušaju</p>	

<p>NAJAVA TEKSTA I LOKALIZACIJA (10 min)</p>	<p>U: Konjanik je hrabar, nemilosrdan i proračunat.</p> <p>Kako zamišljate njegov fizički izgled?</p> <p>U: Konjanik je visok, jak, mišićav, ima crnu kosu i brkove, jaše konja.</p> <p>U redu. Što biste rekli za begovicu? Koje osobine biste njoj pridodali?</p> <p>U: Begovica je razmažena zbog bogatstva, umišljena, plaha i poslušna.</p> <p>Kako zamišljate da begovica izgleda?</p> <p>U: Begovica je lijepa, ima dugu kosu, vitka je, krhka, elegantna.</p> <p>Zapamtite što ste odgovorili na pitanja o osobinama i izgledu glavnih likova, pa ćemo poslije vidjeti jeste li bili u pravu i hoće li vam se mišljenje promijeniti dok ih bolje upoznate.</p> <p>Roman kojim ćemo se baviti napisao je hrvatski književnik Ivan Aralica godine 1971. Prije</p>	<p>metoda usmenog izlaganja</p>	<p>učenici odgovaraju na pitanja</p> <p>učenici usmjereni slušaju</p>	<p>- učenici će razvijati sposobnost zaključivanja, asociranja, usvajanja novih znanja</p>
--	--	---------------------------------	---	--

	<p>nego se počnemo baviti romanom, reći ću vam nekoliko bitnih činjenica o autoru, koje će nam poslije pomoći u interpretaciji djela. Ivan Aralica rođen je 10. rujna 1930. u Promini. Završio je učiteljsku školu u Kninu, a u Zadru na Filozofskom fakultetu diplomirao je južnoslavenske jezike i književnost. Godinama je bio profesor na zadarskoj gimnaziji, a neko vrijeme i ravnatelj škole. Od 1991. stalno je u Zagrebu. Često putuje, baš kao i većina njegovih literarnih junaka, s tom razlikom što on putuje zato što hoće, a oni zato što moraju. Osobito ga privlači krševiti prostor na nekadašnjoj tursko-hrvatsko-mletačko-francusko-austrijskoj granici u dalmatinskom zaleđu, najčešće mjesto zbivanja njegovih književnih djela. Literarne tekstove, pripovijetke, počeo je objavljivati još za učiteljskih dana, sredinom pedesetih</p>			
--	--	--	--	--

	<p>godina, uprosvjetnim glasilima. Intenzivnije se Aralica u književnoj periodici javlja od godine 1960., a prvu knjigu, zbirku priča <i>Svemu ima vrijeme</i>, objavio je 1967. Pročuo se i proslavio povijesnim romanom <i>Psi u trgovištu</i> (1979.). Aralica je autor još petnaestak romana i knjiga pripovijesti. Najpoznatiji Araličini romani jesu: <i>Konjanik, Put bez sna, Duše robova, Graditelji svratišta, Okvir za mržnju, Tajna sarmatskog orla, Majka Marija, Ambra, Fukara, Život nastanjen sjenama</i>. Njegove poznate priče jesu: <i>Opsjene paklenih crteža i Propast Magnuma</i>, Pisao je i političke oglede: <i>Zadah ocvalog imperija, i Sokak triju ruža</i>.</p> <p>(zapisujem autora i naslov na ploču)</p> <p>Sad kada smo se upoznali sa životom i radom autora, iznijet ću vam sadržaj</p>	<p>metoda pisanja</p> <p>metoda usmenog izlaganja</p>	<p>učenici zapisuju u bilježnicu</p>	
--	--	---	--------------------------------------	--

	<p>romana. Ako vam nešto ne bude jasno, slobodno pitajte kada završim sa sažetkom.</p> <p>Radnja romana smještena je na granici Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, odnosno Dalmacije i Bosne u 18. stoljeću. Glavni lik, Petar Revač, kao dijete ostaje bez roditelja i mora se skrbiti za sebe i svog mlađeg brata Ivana. Petar ne želi postati prosjak, već odlazi u službu nečvenskom knezu i postaje njegov konjanik (plaćenik), a brata ostavlja u pravoslavnom samostanu gdje Ivan postaje svećenik Nikodem. Petar je izvrstan u svom poslu, u svojoj službi nečvenskom knezu koji mu je zapravo ubio roditelje. Tijekom borbe s turskim konjanicima Petar ostavlja na životu dizdara Mujagu zbog čega mora pobjeći od nečvenskog kneza zbog sumnje u izdaju. Petar prelazi na tursku</p>		<p>učenici usmjereno slušaju</p>	<p>- učenici će osvješčivati važnost aktivnoga slušanja sugovornika</p>
--	---	--	----------------------------------	---

	<p>stranu pa se odriče kršćanske vjere i prelazi na islam. Dizdar ga šalje u službu Džafer-begu Kopčiću gdje Petar upoznaje njegovu kćer Lejlu i zaljubljuje se u nju. Nailazi na Lejlin interes i, nakon ubojstva dizdara Mujage, njih dvoje bježe s dvora Lejlina oca u dalmatinsko zaleđe.</p> <p>Kratko uživaju u zajedničkom životu, ali Petar ubrzo postaje svjestan da njih dvoje nikada neće biti mirni dok je Lejla muslimanka, tj. odbjegli begova kći. Stoga Petar odluči da Lejla pođe u Zadar i zatraži od mletačkih namjesnika da se preobrati na kršćanstvo. Petru je za miran život potreban oprost nečvenskog kneza, ali knez se previše boji da će ga Petar ponovno izdati tako da ga pokušava na prevaru uhvatiti. Petar na vrijeme shvati koje su kneževe namjere i ubije ga te se preda njegovim ljudima odustavši od svoje borbe za sretnu</p>			
--	--	--	--	--

	<p> budućnosti s Lejlom. Lejla u Zadru postaje politička marioneta, dvije zemlje (Mletačka Republika i Osmansko Carstvo) pokušavaju preko nje dokazati svoju nadmoć. Do nje, s jedne strane, pokušavaju doprijeti roditelji da ju nagovore da odustane od prelaska na kršćanstvo, dok ju s druge strane pripremaju na novu vjeru. U međuvremenu, Petar je izručen bosanskom begu i ubijen je na okrutan način zbog otmice muslimanske kćeri, a njegov brat Nikodem pokušava doći do Petrova tijela da ga propisno pokopa. U cijeli slučaj s Petrom i Lejlom upleten je i mletački diplomat Andrija Scarsi koji izručuje Petra begu Kopčiću. Lejlu u Zadru očekuje javno očitovanje ispred dvaju predstavnika različitih država i vjera o tome koja je „vjera ona prava“. Za Lejlu to znači da mora </p>			
--	---	--	--	--

<p>INTERPRETACIJA (30 min)</p>	<p>odlučiti prelazi li na kršćanstvo ili ostaje muslimanka. Izravno prije očitovanja od Scarsija saznaje da je Petar pogubljen i odustaje od namjere da ostane u nepoznatoj zemlji kada ju za nju više ništa ne veže. Na očitovanju govori da je i dalje muslimanka, što znači da se vraća u očev dom, a nakon sramote koju je prouzročila svome ocu, izgledno je da će ju kod kuće dočekati ista sudbina kao i Petra.</p> <p>Iz onoga što ste do sad čuli možemo zaključiti o kojoj vrsti romana je riječ s obzirom na sadržaj.</p> <p>Što biste rekli kojoj vrsti pripada ovaj roman?</p> <p><i>U: Konjanik bi morao biti povijesni roman s obzirom na to da se radnja odvija u 18. stoljeću.</i></p> <p>Tako je, <i>Konjanik</i> je povijesni roman i to prvi u nizu povijesnih romana Ivana Aralice. Tema romana smještena je u 18. stoljeće na granici</p>	<p>metoda usmenog izlaganja, metoda zaključivanja</p>	<p>učenici odgovaraju na pitanje</p>	<p>- učenici će opisati povijesni roman kao književnu vrstu na temelju pročitanih ulomaka</p>
------------------------------------	---	---	--------------------------------------	---

	<p>između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, točnije u Dalmatinsku zagoru, zvanu još i Morlakija. Radnja se tiče političkog i društvenog stanja u tom vremenu te prikazuje kako povijesni događaji utječu na likove koji su se našli u tom vremenu i prostoru.</p> <p>(zapisujem na ploču)</p> <p>Što biste rekli kojoj vrsti romana pripada <i>Konjanik</i> s obzirom na broj likova i dužinu?</p> <p>U: Konjanik je kratak roman.</p> <p>Tako je, Konjanik je kratki roman. Sva radnja je koncentrirana oko Petra Revača. Osnovnu fabulu čini središnji lik s drugim likovima koji uspijevaju zaokružiti vlastitu sudbinu i koji su usporivači i upotpunjivači događajne osi - analepse i pripovjedačeve refleksije.</p> <p>(zapisujem na ploču)</p>	<p>metoda pisanja</p> <p>metoda usmenog izlaganja, metoda zaključivanja</p> <p>metoda pisanja</p>	<p>učenici zapisuju u bilježnicu</p> <p>učenici odgovaraju na pitanje</p> <p>učenici zapisuju u bilježnicu</p>	<p>- učenici će primijeniti književnoteorijsko znanje pri interpretaciji nepoznatoga teksta</p>
--	---	---	--	---

	<p>Što možete reći o Petru dok je bio dječak?</p> <p>U: Petar je u djetinjstvu bio plašljivac koji se srami siromaštva.</p> <p>Mijenja li se to i što je uzrokovalo tu promjenu?</p> <p>U: To se mijenja nakon požara, tada se u Petru javlja buntovništvo zbog čega ne želi prositi.</p> <p>Što možete reći o Petru kao o konjaniku?</p> <p>U: Petar je hrabar, ne boji se smrti. Iako je radio za gospodara nije želio postati njegov konj, htio je ostati svoj.</p> <p>Što se dogodilo kad je Petar upoznao Lejlu?</p> <p>U: Petar se zaljubljuje u Lejlu, počinje se brinuti srcem, a ne sabljom.</p> <p>U sažetku saznali ste da Petra nečvenski knez daje pogubiti. Što mislite kako se Petar tada osjećao? Koji je razlog Petrova odustajanja od borbe?</p>		<p>učenici odgovaraju na pitanja</p>	<p>- učenici će razvijati vještine sažetoga izlaganja i argumentiranoga tumačenja</p>
--	---	--	--------------------------------------	---

	<p>U: Petar se osjećao izdano i prevareno. Odustao je jer su ga svi gospodari napustili.</p> <p>Kako biste ukratko opisali Petrov razvoj, odnosno promjene?</p> <p>U: Petar od plašljivca postaje hrabri konjanik. Kada upozna Lejlu, postaje nježan i brine za nju. Nakon izdaje nečvenskoga kneza odustaje od borbe i od života.</p> <p>Što mislite što motivira Petra?</p> <p>U: Petra motivira želja da ne bude nečiji konj i da živi slobodno s Lejlom.</p> <p>Na temelju sažetka i citata zaključite s kim je sve Petar u sukobu?</p> <p>U: Petar je u sukobu s okolinom dok je dijete, a poslije se sukobljava s nečvenskim knezom, dizdarom Mujagom i Lejlinim ocem.</p> <p>Što mislite, je li Petar u sukobu i sam sa sobom i zašto?</p> <p>U: Moglo bi se reći da je Petar u sukobu i sam sa sobom jer je</p>			
--	---	--	--	--

	<p>rastrgan između želje da bude konjanik i da bude s Lejlom.</p> <p>(zapisujem na ploču)</p> <p>Pročitajte sad citate o Lejli Kopčić i isto kao i za Petra pokušajte uočiti odlike Lejlina karaktera, kako se Lejla mijenja i što ju motivira?</p> <p>Što možete reći kakva je Lejla prije odlaska s Petrom?</p> <p>U: Lejla je povodljiva, prohtjevna, znatiželjna i razigrana.</p> <p>Kako Lejla doživljava odnos s Petrom nakon bijega?</p> <p>U: Lejla ostaje bezbrižna, ne brine se za budućnost.</p> <p>Događaju li se kakve promjene u Lejlinu ponašanju nakon dolaska u lazaret?</p> <p>U: Događaju se promjene s Lejlom, shvaća da njezina obitelj više brine za svoj ugled nego za nju. Prestaje biti bezbrižna kao prije odlaska od kuće.</p>	<p>metoda pisanja metoda usmenog izlaganja, metoda zaključivanja</p>	<p>učenici zapisuju u bilježnicu učenici čitaju tekst</p> <p>učenici odgovaraju na pitanja</p>	
--	---	--	--	--

	<p>Kada Lejla odustaje od boravka u mletačkoj Dalmaciji? Koji događaj dovodi do njene predaje?</p> <p>U: Lejla saznaje da Petar neće doći po nju, da je on mrtav i nakon toga se predaje na milost roditeljima.</p> <p>Kako biste saželi promjene koje Lejla prolazi u romanu?</p> <p>U: Lejla od razigrane i znatiželjne djevojke postaje ozbiljna i razočarana.</p> <p>Što je Lejlu motiviralo na bijeg od kuće?</p> <p>U: Lejlu je na bijeg motivirala želja da iskuša drugačiji život.</p> <p>Što biste rekli s kim je sve Lejla u sukobu?</p> <p>U: Lejla je u sukobu s roditeljima.</p> <p>Biste li mogli i za Lejlu, kao i prethodno za Petra, reći da je u sukobu sama sa sobom i zašto?</p>			
--	---	--	--	--

	<p>U: Moglo bi se reći da je Lejla u sukobu sama sa sobom jer ne želi živjeti životom kakav su joj odredili roditelji, nego želi živjeti kako ona sama želi, ali to zbog drugih ne može ostvariti.</p> <p>(zapisujem na ploču)</p> <p>Pogledajmo citate i za trećeg lika ovog romana, za Andriju Scarsija. Ovo su zapravo rečenice koje on izgovara o glavnim likovima, Petru i Lejli. Dakle, jedan citat se odnosi na Lejlu, a drugi na Petra. Pročitajte ih i razmislite koji bi se citat mogao na koga odnositi.</p> <p>Na koga se odnosi prvi citat i o čemu ono govori?</p> <p>U: Prvi citat odnosi se na Lejlu. U njemu Andrija govori o tome kako dvije zemlje ne misle na Lejlinu dobrobit, nego na svoju korist.</p> <p>Stoga možemo zaključiti kako se drugi citat odnosi na Petra. Što Andrija govori u tom citatu o Petru?</p>	<p>metoda pisanja</p> <p>metoda usmenog izlaganja, metoda zaključivanja</p>	<p>učenici zapisuju u bilježnicu učenici čitaju tekst</p> <p>učenici odgovaraju na pitanja</p>	
--	---	---	--	--

	<p>U: Andrija govori kako su Petra svi gurali u smrt, ni za njega dvije države, isto kao ni za Lejlu, nisu marile.</p> <p>Tko to sve i kako gura Petra u smrt?</p> <p>U: U smrt ga isprva gura siromaštvo u kojemu odrasta jer mora postati konjanik da preživi. Poslije ga u smrt guraju njegovi gospodari i naposljetku se u smrt gura on sam jer ne može živjeti bez konjaničkog poziva.</p> <p>Što biste, s obzirom na ove citate, mogli zaključiti tko zapravo upravlja sudbinama Petra i Lejle?</p> <p>U: Sudbinama Petra i Lejle upravljaju dvije sukobljene zemlje.</p> <p>Sjećate li se iz sažetka o kojim se državama radi?</p> <p>U: Radi se o Mletačkoj Republici i Osmanskom Carstvu.</p> <p>Upravo tako, radnja je smještena na teritorije Mletačke Republike i Osmanskog</p>			<p>- učenici će osvješćivati složenost uzajamnih odnosa pojedinca i društvene zajednice</p>
--	---	--	--	---

<p>SINTEZA (2 minute)</p>	<p>Carstva u 18. stoljeću.</p> <p>Kako te dvije države koriste Lejlu za svoju korist?</p> <p>U: Mletačka Republika i Osmansko Carstvo koriste Lejlu kao marionetu koja će priznanjem njihove vjere potvrditi i njihovu moć.</p> <p>Što mislite, jesu li Petar i Lejla mogli ostvariti svoje životne snove usprkos vlasti zemalja u kojima su živjeli?</p> <p>U: Nisu mogli jer su zbog upletanja tih dviju zemalja Petar i Lejla bili osuđeni na propast. Oni nisu mogli živjeti kako su sami željeli.</p> <p>Je li moguće preslikati Petrovu životnu pripovijest u današnje vrijeme?</p> <p>U: Petrovu pripovijest moguće je preslikati na današnje vrijeme, i danas se ljudi bore kako bi ostvarili svoje snove i pri tome ih okolina ometa.</p>			<p>- učenici će osvješćivati važnost poštivanja i uvažavanja mišljenja sugovornika</p> <p>- učenici će osvješćivati vrijednost osobne slobode i slobode izbora</p>
-------------------------------	--	--	--	--

IZVORI I LITERATURA

- Matičević, Ivica (2011) Tragovi svijeta, otisci povijesti. U: *Konjanik*. Ivan Aralica. Str. 157-163. Zagreb: Školska knjiga.
- Slavić, Dean (2011): *Peljar za tumače*. Zagreb: Profil.
- Aralica, Ivan (1990) *Konjanik*. Zagreb: Mladost.

PLAN PLOČE

Ivan Aralica: Konjanik

- povijesni roman

- tema romana smještena u 18. stoljeće na granici između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva
- radnja se tiče političkog i društvenog stanja u tom vremenu i kako ono utječe na likove koji su se našli u tom vremenu i prostoru

- kratki roman

- sva radnja je koncentrirana oko Petra Revača, on utječe na sve što se događa u romanu i/ili obrnuto
- osnovnu fabulu čini središnji lik s funkcijskim drugim likovima koji uspijevaju zaokružiti vlastitu sudbinu i usporivači i upotpunjivači događajne osi

Petar Revač

- uplašeni dječak
- hrabri konjanik
- muškarac zaljubljen u Lejlu
- razočaran predaje bitku

- motivacija
 - ljubav prema Lejli
 - vlastiti integritet

- sukobi
 - nečvenski knez
 - dizdar Mujaga
 - beg Kopčić
 - vlast
 - on sam

Lejla Kopčić

- radoznala djevojka
- zaljubljena i buntovna djevojka
- suočena sa surovošću života
- odustaje od borbe za vlastite snove

- motivacija
 - želja za novim iskustvima

- sukobi
 - roditelji
 - vlast
 - ona sama

Prilozi

Petar Revač

Petar kao dijete

"To je trajno osjećanje sramote, ta uočljiva posramljenost činila je od njega plašljivca koji se izmicao susretima s onima koje je noću poželio. Bježanje, zaziranje i skrivanje od žena pridruživalo se postupcima prema svim ostalima."

Promjena nakon požara

"Od pritjecanja plime buntovnih vjetrova Revača je s početka zahvaćala lagana drhtavica, potom osvježenje i bistroumlje, najposlije obijesna radost."

"Revač za sebe nalazi rješenje: on neće prositi, on neće govoriti da je pogorjelac, on će šarati okolo i gledati što bi se moglo zdepiti kad se spusti mrak, a Ivan neka sjedi pod kostjelom na kamenu i neka bogoradi do noći."

Konjanik

"Služilo se onako kako se služi u konjici: najveći dio dana timare se konji, mnogo se jaše, putuje, samo se ponekad treba tući. Ništa te strašnije ne očekuje nego smrt. A ona je laka jer poslije nje nema bolova. Uostalom, svakog slijedi, pa nije osobita počast konjaničkog zvanja."

"Bile su to vucibatine spremne na izdaju i osvetu, a Revač je među njima bio najveća protuha jer ga nikakvo mito, nikakva zadovoljstva pružena od gospodara nisu mogla učiniti mijehom koji pije, jede, spava sa zarobljenicama i kurvama i siječe glave na gospodarevo naređenje. Uvijek je u njegovim očima plivala varnica sumnje i nepovjerenja prema čovjeku koji ga je unesrećenjem htio usrećiti. Bio je konjanik, ali nije htio postati konj."

"Zar je to neka novost za mene: između noža, prodaje i izdaje živim otkako nam je kuća izgorjela."

"A sve to jer slobodu nije mogao zamisliti bez zaštite gospodara, jer gospodar sam sebi nije umio biti, jer je najvolio biti nepokorni sluga zla gospodara, baktati se s protivštinama koje su u životu stvarale ravnotežu između ropskog pokoravanja i neposlušnosti."

Vrijeme s Lejlom

"(...) osjeti ponos što mu je za kratko vrijeme netko potpuno pripadao, da je prvi put brinuo srcem, a ne mišićima i sabljom, ne razumom u kojemu je zagospodarila pasja žica, žica lovca i čuvara. Srcem je vodio brigu da se Lejlinu licu, haljinama, Lejlinu govoru ne bi ništa dogodilo, ništa ružno: brazgotina, jauk."

Odustajanje

"Reci ti meni koliko godina ima ona smokva iznad vrela? Sigurno si i sam pod njom plandovao. (...) A znaš li da smo ja i ona u isto vrijeme ispali iz kljuna sudbine u ove pitome prostore? Ne znaš. Ništa ti ne znaš. Ni da sam se oprostio maloprije zauvijek od svoje sestre blizanke. Čuješ li me, oče Nikodeme? Kad ti, pravoslavni kaluđer, budeš molio za katoličku i poturčenjačku dušu svoga brata, budi kod vrela Daljana i gledaj smokvino lišće. Ja ostajem vječno u njemu."

Lejla Kopčić

Prije odlaska s Petrom

"Djevojka je povodljiva za tijelom i lijepom riječi. To će biti prepreka svakoj mudrosti koja od nje htjedne učiniti mirnu stanovnicu ženskih odaja, bio taj mudrijan otac Kopčić ili ma tko drugi. Toliko je u nje prohtjeva, toliko milošte i darova, toliko nečega dječji obijesnog i radoznalog, toliko nepromišljenosti, da nitko ne može znati što će kada kazati, što će odbiti, a što prihvatiti. (...) Djevojka je to od koje dolazi svaka ludost, ali tu ludost primaš kao najveću sreću."

Vrijeme s Petrom

"(...) Lejla nije pokazivala interes za Revačeve planove o njihovu budućem životu. Kao što se olako prepustila njegovoj ponudi nekoliko dana pred noć izlaska iz Kopčićeve kuće da s njim prebjegne u mletačku državu, i ne saslušavši ga do kraja kako on tamo ima brata i službu kod nečvenskog kneza (...)"

Lazaret

"Neka se oni sada raskuže u lazaretu, pa neka ih onda providur čiste otpremi u Duvno, ali im Lejla neće na oči. Što se njih tiče kuda ću ja! Da su me imali do kraja, ne bi se za mene brinuli koliko za svaku suvišnu stvar ni oni čija sam. A sada su se naoštrili, viču, gaze granicu, opsjedaju grad, jer im je njihova Lejla ukradena. Što će me usrećiti ako se vratim? Nije njih briga za mene, njima je do njihovih obraza. Ako oni uopće znaju do čega im je."

Predaja

"Oči su se pitale: 'Gdje je onaj koji bi se morao javiti iz noći i odvesti me?' I odgovorile: 'Onaj koji je trebao doći dozivan tvojim glasom, više ne živi; (...)'

'Ustanite i pođite njegovim stopama', govorele su oči same sebi. 'Ako to ne znate učiniti', govorele su oči i slušale se, 'sjetite se onoga časa kad ste ga prestale gledati, pa ćete znati što je snaga da se odriče. Vi ste dosanjale svoju groznicu i sada se trebate vratiti svijetu otkuda ste pošle. On će, taj vaš svijet, presuditi da li vam slijedi kazna za prezir prema njegovim zakonima."

Andrija Scarsi

"Ta borba za djevojku je neljudska. Doduše, spominje se ime jedne žene, ali se tu o ženi ne misli ni na jednoj ni na drugoj strani. Jedni štite lice svoga carstva, drugi lice svoje vjere, a u tom zaštićivanju ne propada samo tijelo i duša jedne žene, već duše i tijela svih ostalih koji kao derikože ili vjernici nastupaju pod sjenom zvonika i minareta."

"Pogodit ćete gdje sam se osjetio kriv: da samo svi mi gurali tog čovjeka prema stratištu. Mi s našim težnjama za ratom, za plijenom, za teritorijem, za trgovinom, koristima, koristima, stoput koristima; mi s težnjom za mirom, za predahom, za ratom bez rata, za podmuklošću, za varkama; mi kakvi jesmo, izvršioци državnih poslova sa sentimentalnom dušom; mi koji imamo ruke koljača, a golubinje srce i sjeničinu dušu - mi prokleti Pilati."